KOMPLEMENT TILL

"ARBETSBOK FÖR DIGIFLISP" (BLÅ BOK)

FÖR ANVÄNDNING MED NY PROGRAMVARA DIGIFLISP 9.

1 Transistorn som strömställare

I detta första kapitel behandlar vi transistorn som en grundläggande byggsten. Vi kommer inte att beröra transistorns fysikaliska egenskaper dvs. ämnet *halvledarteknik*, utan enbart transistorns förmåga att uppträda som en strömställare. Genom att studera några enkla transistorkopplingar kommer du samtidigt att bekanta dig med logikfunktioner som är centrala inom digitaltekniken.

1.1 Spänningsnivåer och logikvärden

Inom digitaltekniken arbetar man med två olika värden, 1 och 0. Dessa så kallade *logikvärden* (sanningsvärden) motsvaras i digitala elektronikkretsar av två olika spänningsnivåer: vi kallar dem här V_{DD} respektive GND. Symbolen V_{DD} används för att indikera en *hög* spänningspotential, och motsvarande logikvärde är 1. Symbolen GND, eller *jordpotential*, används för logikvärde 0.

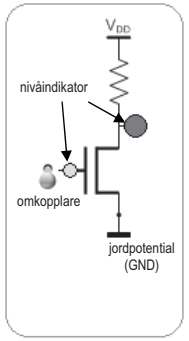

Omkopplarna anger en punkt som kan kopplas antingen direkt till V_{DD}, eller direkt till GND i signalvägen. Genom att klicka på en omkopplare kan du ändra dess läge och därmed logiknivån i en punkt i signalvägen.

 Uppåt, internt kopplad till V_{DD}, logiknivå 1

 Nedåt, internt kopplad till GND, logiknivå 0

Signalnivåer kan avläsas på de små nivåindikatorerna som är placerade omedelbart i anslutning till signalvägen. På vissa ställen, vanligtvis utsignaler, används något större indikatorer. I DigiFlisp använder vi grön eller röd färg för att indikera V_{DD}, logikvärdet 1, medan vi konsekvent använder ljusgrå färg för att indikera logikvärdet 0.

Uppgift 1.1

I Navigator|Contents, märk ditt val,

Transistor level | nMOS gates.

genom att högerklicka, välj Open.
Använd simulatorn och analysera följande kopplingar uppbyggda med NMOS-teknik. Komplettera funktionstabellerna.

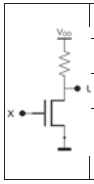

x	u
0	
1	

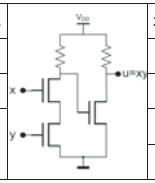

x	y	u
0	0	
0	1	
1	0	
1	1	

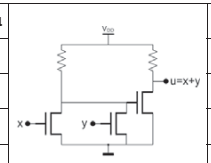

x	y	u
0	0	
0	1	
1	0	
1	1	

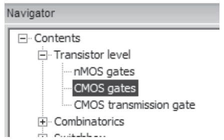

Uppgift 1.2

Vi studerar kopplingar i CMOS-teknik, välj denna gång Navigator|Contents:
Transistor level | CMOS gates.

Identifiera nu följande kopplingar i simulatorn, analysera kopplingarna genom att variera logiknivåerna på ingångarna och iaktta logiknivåerna på utgångarna. Komplettera funktionstabellerna med utsignalernas logiknivåer (1 eller 0) för varje koppling.

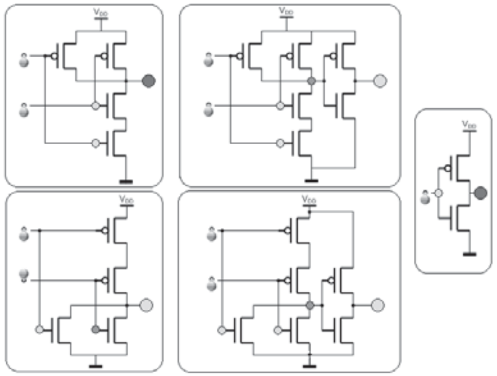

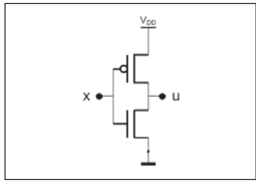

x	u
0	
1	

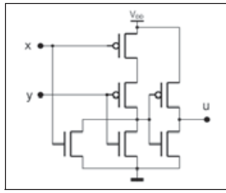

x	y	u
0	0	
0	1	
1	0	
1	1	

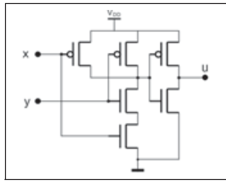

x	y	u
0	0	
0	1	
1	0	
1	1	

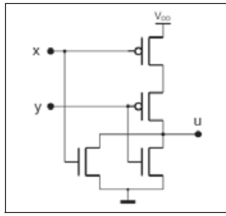

x	y	u
0	0	
0	1	
1	0	
1	1	

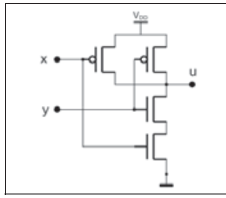

x	y	u
0	0	
0	1	
1	0	
1	1	

2 Grindar

Grindar realiserar logikfunktioner och är de byggstenar vi använder för att illustrera större och större logikblock som så småningom resulterar i en komplett dator.

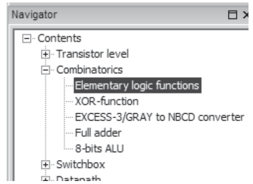

2.1 Enkla grindar

I simulatorns Navigator|Contents:
Combinatorics | Elementary logic functions
finns grindar som realiserar de grundläggande logikfunktionerna.

Omkopplarna kan du klicka på för att ändra nivåerna hos grindarnas ingångar. Ingångarnas nivåer kan avläsas på de små indikatorerna omedelbart till vänster om varje grind.

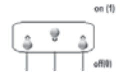

Utgångarnas nivåer läser du av på de större indikatorerna till höger om respektive grind.

Uppgift 2.1

Välj: Navigator|Contents:
Combinatorics | Elementary logic functions

Verifiera, med hjälp av simulatorn, logikfunktionerna som visas i Symbol-kolumnen i tabellen.

- Fyll i funktionstabellen till höger.
- Jämför funktionstabellerna med dina resultat från Uppgift 1.2 och identifiera motsvarande CMOS-koppling (figur 1–5 i marginalen)
- Ange slutligen grindens engelska namn (logiknamn).

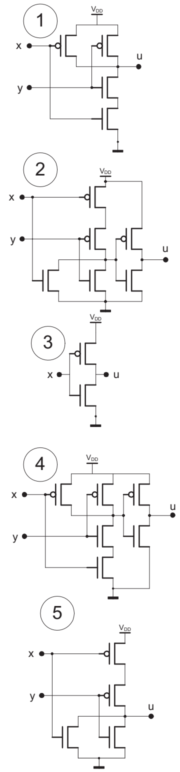

Symbol	CMOS-koppling (1-5)	Grind (logiknamn)	Funktionstabell		
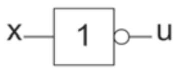			x	u	
			0		
			1		
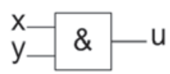			x	y	u
			0	0	
			0	1	
			1	0	
			1	1	
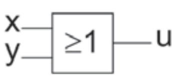			x	y	u
			0	0	
			0	1	
			1	0	
			1	1	

2.2 Grindar med sammansatta logikfunktioner

Grindar som kombinerar olika logikfunktioner är vanliga. Speciellt viktiga är de grindar som realiserar ”NOT-AND” (NAND) respektive ”NOT-OR” (NOR).

Funktionen NAND bildas genom att en INVERTERARE ansluts direkt till utgången på AND-grinden. Denna sammansatta funktion indikeras i symbolen för NAND genom att utgången försetts med en liten ring:

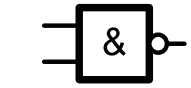

Logiskt NOT-AND - ”NAND”

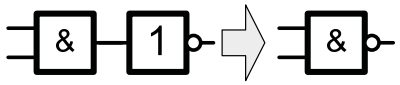

På motsvarande sätt bildas funktionen NOR:

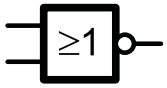

Logiskt NOT-OR - ”NOR”

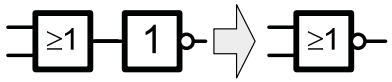

Förutom kombinerade grindar kan vi också skapa grindar med flera ingångar som exempelvis en 3-ingångars NAND-grind.

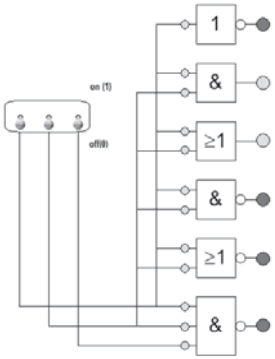

Uppgift 2.2

Verifiera, med hjälp av simulatorn, (Combinatorics | Elementary logic functions) de sammansatta logikfunktionerna NAND och NOR.

Fyll i funktionstabellen till höger, i kolumnen Grind logiknamn anger du symbolens engelska logiknamn och i kolumnen Boolesk funktion ger du det booleska uttrycket för utsignalen u.

Symbol	Grind logiknamn	Boolesk funktion	x	y	u
x, y, &, u			0	0	
			0	1	
			1	0	
			1	1	

Symbol	Grind logiknamn	Boolesk funktion	x	y	u
x, y, ≥1, u			0	0	
			0	1	
			1	0	
			1	1	

Symbol	Grind logiknamn	Boolesk funktion	x	y	z	u
x, y, z, &, u			0	0	0	
			0	0	1	
			0	1	0	
			0	1	1	
			1	0	0	
			1	0	1	
			1	1	0	
			1	1	1	

"EXKLUSIVT ELLER" (XOR) är ett annat viktigt exempel på en grundläggande sammansatt logikfunktion.

Uppgift 2.3

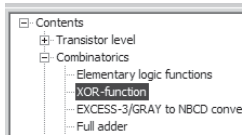

Välj (Navigator|Contents):

Combinatorics | XOR-function

Analysera symbolerna och använd simulatorn för att ge de svar som krävs för att komplettera följande tabell.

Symbol	Grind logiknamn	Boolesk Funktion	x	y	u
x, y, =1, u			0	0	
			0	1	
			1	0	
			1	1	

Symbol	Grind logiknamn	Boolesk Funktion	x	y	u
x, y, =1, u			0	0	
			0	1	
			1	0	
			1	1	

XOR-funktionen kan realiseras på olika sätt, med hjälp av enkla grindfunktioner. Simulatorn vägleder dig i följande uppgifter.

Uppgift 2.4

Analysera följande koppling.

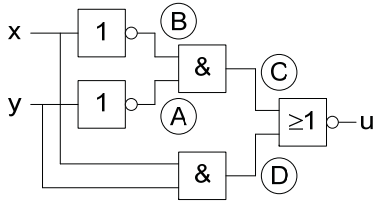

Uttryck nu funktionerna A, B, C, D och u som booleska funktioner av insignalerna x och y.

A=f(y)= $\overline{y}$	B=f(x)= $\overline{x}$	C=f(x,y)=
D=f(x,y)=	u=f(x,y) =	

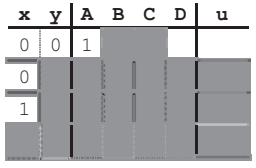

Använd simulatorn och studera nätets signaler (A,B,C,D och u) för olika insignaler x och y. Komplettera tabellen i marginalen och jämför med dina funktioner ovan.

3 Kopplingsboxen

I detta kapitel ges en introduktion till *kopplingsboxen*, och efter att ha arbetat igenom kapitlet kommer du att självständigt kunna koppla och analysera grindnät med varierande komplexitet.

Välj Switchbox|New switchbox.

Kopplingsboxen består av en arbetsyta som inledningsvis är tom. Genom att placera markören i det vita arbetsfältet och högerklicka, kan du välja någon av kopplingsboxens komponenter och därefter placera ut denna någonstans på arbetsytan.

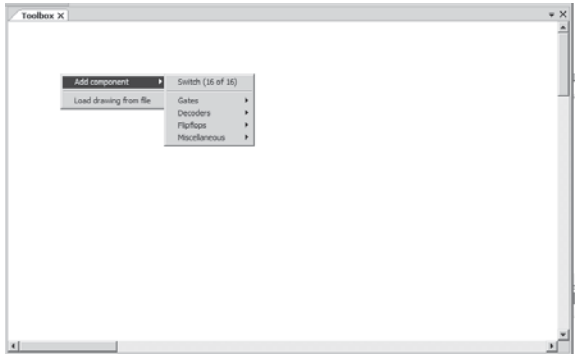

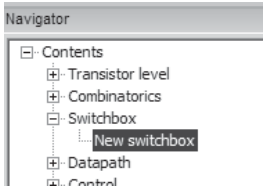

3.1 Inledande demonstration

Uppgift 3.1

Du ska börja med att verifiera de viktiga *kommutativa* lagarna inom boolesk algebra med hjälp av kopplingsboxen, se punkt 1 i figuren i marginalen.

Det första sambandet säger att:

$x \times y = y \times x$

dvs. att:

x AND y = y AND x

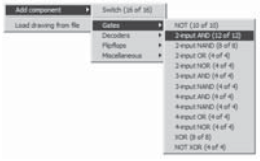

Det krävs alltså nu två AND-grindar, en för varje led. Välj

Add component | Gates | 2-input AND

Flytta nu ut markören i kopplingsboxens arbetsyta; du ska se komponentens siluett.

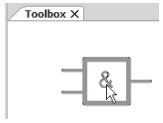

Placera komponenten på arbetsytan genom att klicka på vänster knapp.

Satser från boolesk algebra

1. *Kommutativa lagar*
   $x \times y = y \times x$
   $x + y = y + x$
2. *Distributiva lagar*
   $x \times (y+z) = x \times y + x \times z$
   $x + (y \times z) = (x+y) \times (x+z)$
3. $x + 0 = x$
   $x \times 1 = x$
4. $x + \overline{x} = 1$
   $x \times \overline{x} = 0$
5. $x + 1 = 1$
   $x \times 0 = 0$
6. $x + x = x$
   $x \times x = x$
7. *Associativa lagar*
   $x + (y+z) = (x+y) + z$
   $x \times (y \times z) = (x \times y) \times z$
8. *De Morgans lagar*
   $\overline{(x+y)} = (\overline{x} \times \overline{y})$
   $\overline{(x \times y)} = (\overline{x} + \overline{y})$
9. $\overline{(\overline{x})} = x$

Multiplikationstecknet (×) utelämnas oftast där det inte kan missförstås och vi skriver exempelvis enklare:

xy i stället för $x \times y$

Komponenten ritas nu om och får dessutom små indikatorer som visar signalnivåer (0 eller 1) på ingångar och utgång. Varje ingång har ett litet "fönster" där du kan skriva in såväl konstanta värden, 0 eller 1, som något godtyckligt variabelnamn. För nya komponenter är detta värde alltid 0. Komponentens utgång har ett namn som bestäms av kopplingsboxen, i detta fall "u0". Du kan använda denna utsignal om du vill koppla utgången till en annan komponents ingång.

Placera ut ytterligare en AND-grind.

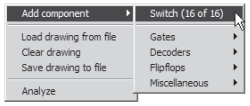

Du kan skapa oberoende variabler med hjälp av *strömställare* (*switch*). Placera ut två strömställare.

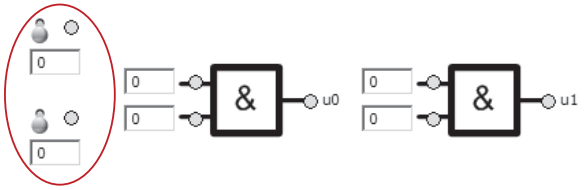

Definiera nu två variabelnamn x och y genom att ange dessa i strömställarnas kontrollfönster (se marginalen).

Variabelnamn som du har deklarerat på detta sätt kan nu användas som insignaler till komponenter i kopplingsboxen.

Ge nu insignaler till de båda AND-grindarna genom att placera markören i det fönster som hör till ingången och skriva in namnet på den variabel som ska kopplas till ingången.

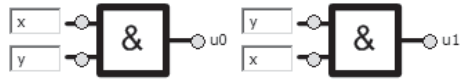

Notera att den första grinden realiserar x AND y, medan den andra grinden realiserar y AND x.

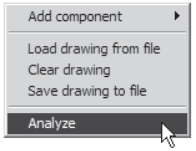

Det är nu dags att *simulera* kopplingen.

Högerklicka någonstans i kopplingsboxens arbetsyta och välj Analyze (se marginalen).

Nu händer flera saker: Fönster som tidigare kunde redigeras, blir grå och kan inte längre ändras. Du kan inte heller placera ut nya komponenter i detta läge.

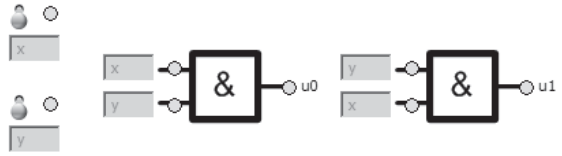

Menyvalet Analyze byter namn till Design. Du gör detta val för att återgå till det läge där du kan redigera din koppling. Dessutom har du menyvalet Clock, som vi strax återkommer till (se marginalen).

Du kan nu ändra de oberoende variablernas värden genom att klicka på strömbrytarena. För att verifiera den första kommutativa lagen (`xy=yx`) måste du undersöka de båda utsignalerna `u0` och `u1` för varje insignalskombination. Gör detta och fyll i följande tabell.

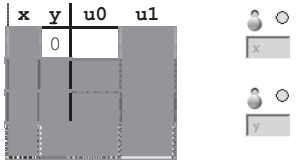

Den andra satsen av de kommutativa lagarna säger att `x+y = y+x`, vilket innebär att två OR-grindar ska användas. Du ska nu också verifiera sambandet $\overline{(\overline{x})}=x$ genom att koppla samman två inverterare.

Uppgift 3.2

För att ändra eller bygga vidare på din koppling klickar du på Design. Du får då tillbaka de vita ändringsbara fälten.

Placera ut två OR-grindar på följande sätt:

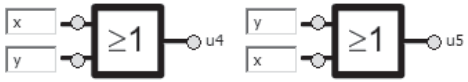

Om du har kvar dina AND-grindar och strömställare kommer OR-grindarnas utgångar här att tilldelats signalnamnen `u4` och `u5` av *kopplingsboxen*.

För varje kombination av insignaler, fyll i utsignalerna `u4` och `u5` i följande tabell:

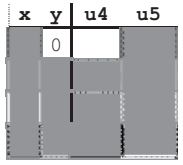

Verifiera nu sambandet $\overline{(\overline{x})}=x$ genom att koppla samman två inverterare enligt följande figur. Dvs. du kopplar samman utgången från den första inverteraren med ingången till den andra genom att skriva utsignalens namn i den andra inverterarens insignalfönster. Komplettera avslutningsvis följande tabell:

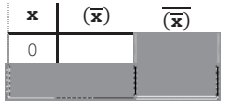

> `uX`, namn på utgångssignaler som tilldelas av kopplingsboxen i den ordning komponenter sätts ut. De kallas också *beroende variabler*.
>
> Oberoende variabler är de (godtyckliga) variabelnamn du själv inför med hjälp av strömställare.

3.2 En översikt av kopplingsboxen

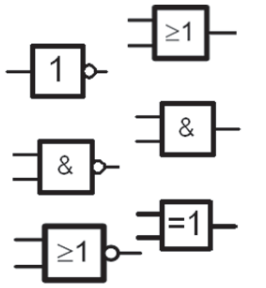

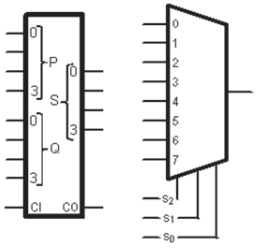

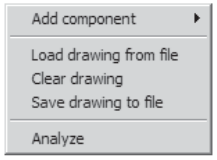

Med kopplingsboxen kan du simulera enkla uppkopplingar av digitala nät. Du har 26 olika komponenter att välja mellan (se några exempel på symboler i marginalen). Du kan också använda upp till 16 *oberoende invariabler* i form av strömställare.

Kopplingsboxen har två olika lägen, för redigering eller simulering.

Redigering – Här kan du placera ut komponenter på arbetsytan. En komponent kan ha en eller flera insignaler som måste definieras, insignalerna ska vara någon av:

- Konstanten `1`
- Konstanten `0`
- `uX` (eller `qX`) utsignalen från någon komponent (X) i nätet
- någon *oberoende variabel*, som du själv definierar genom att placera ut en strömställare och skriva in variabelns symboliska *namn* i ett inmatningsfönster. Namnet får bestå av högst 4 ASCII-tecken som får vara A–Z och/eller 0–9. Första tecknet i variabelnamnet måste vara en bokstav.

I redigeringsläget har alla inmatningsfönster vit bakgrund och innehållet kan ändras. Ändring av komponenters insignaler reflekteras dock först då kopplingsboxen försätts i simuleringsläge.

Redigeringsläget tillåter också att du

- Sparar kopplingen (Save drawing to file)
- Laddar en tidigare sparad koppling (Load drawing from file)
- Rensar arbetsytan (Clear drawing)

Simulering – Då du är färdig med nätet, dvs. har placerat ut dina komponenter, redigerat insignalerna till varje komponent och dessutom definierat de oberoende variablerna du använder, väljer du du på Analyze. Kopplingen kontrolleras då och alla utsignaler bestäms. Du kan nu ändra oberoende variablers värden, genom att klicka på strömställare, och studera hur nätets tillstånd påverkas av dessa.
Du kan inte ändra innehållet i ett inmatningsfönster (dessa är grå). I simuleringsläget kan du inte heller lägga till eller ta bort komponenter, du måste återgå till redigeringsläget för att göra detta.

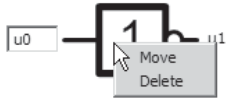

Vill du flytta eller ta bort en komponent, högerklickar du med markören över komponenten. Detta gäller både redigerings- och simuleringsläge.

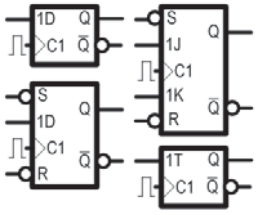

Klocksignal – Några komponenter har en *klockingång* C. I simuleringsläge kan du generera en (gemensam) klocksignal för dessa komponenter genom att klicka på Clock. Klocksignalen har ingen inverkan på komponenter utan klockingång.

Uppgift 7.3

Starta kopplingsboxen, placera ut 4 st. 8-ingångars väljare så att deras respektive utgångar får namnen, `u0`, `u1` `u2` och `u3`. Definiera funktionssignalerna `f2`, `f1` och `f0`, samt för in dessa hos respektive väljare:

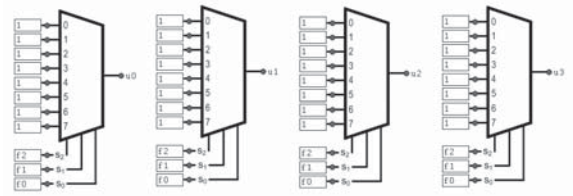

Spara kopplingen under filnamnet `alu4.tb`. Spara kopplingen fortsättningsvis allt eftersom du bygger vidare på ALU:n.

Vi börjar implementera ALU:ns funktioner, dvs. bilda insignaler för väljarnas ingångar. För dessa funktioner väntar vi tills vidare med att bilda flaggorna N,Z,V och C.

Uppgift 7.4

Implementera funktionerna 0 t.o.m 3, dvs följande:

funktion			*operation*	*utsignaler*			
f_2	f_1	f_0	RTN	u_3	u_2	u_1	u_0
0	0	0	U=0 → U	0	0	0	0
0	0	1	U=D → U	d_3	d_2	d_1	d_0
0	1	0	$U=D_{1k} \rightarrow U$	$\overline{d_3}$	$\overline{d_2}$	$\overline{d_1}$	$\overline{d_0}$
0	1	1	U=D∧E	$d_3 \wedge e_3$	$d_2 \wedge e_2$	$d_1 \wedge e_1$	$d_0 \wedge e_0$

Placera komponenterna så tätt som möjligt...

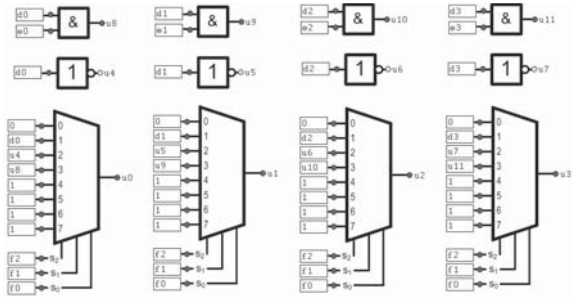

Fortsätt nu med att även definiera insignalerna `d3`, `d2`, `d1` och `d0`, respektive `e3`, `e2`, `e1` och `e0` och slutligen `cin`.

9 Transmissionsgrinden

Vi inför här två nya logiknivåer (*högimpedanstillstånd* och *odefinierat tillstånd*) som kan uppträda i nät där vi vill koppla samman utgångar från två eller flera olika kretsar.

De olika logiknivåerna illustreras i simulatorn enligt följande:

- Röd, kopplad till V_{DD}, logiknivå '1'
- Grå, kopplad till GND, logiknivå '0'
- Vit, högimpedanstillstånd, inte kopplad till vare sig V_{DD} eller GND, logiknivå 'Z'
- Svart, odefinierat tillstånd. Punkten utgör en kortslutning mellan V_{DD} och GND, logiknivå 'X'.

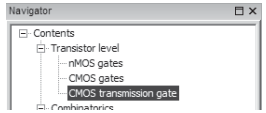

Uppgift 9.1

Välj Transistor level | CMOS transmission gate.

Figuren till höger visar hur en signal A kopplas via en transmissionsgrind, styrd av signalen EN, till punkten U. Undersök logiknivån i punkten U och fyll i följande funktionstabell:

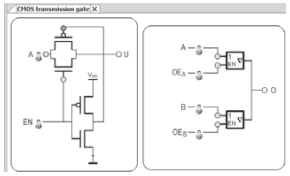

A	EN	U
0	0	
1	0	
0	1	
1	1	

I figuren till höger visas hur två oberoende signaler A och B kopplas samman i punkten O, via var sin transmissionsgrind. Undersök kopplingen och fyll i följande tabell med de resulterande logiknivåerna.

A	B	OE_A	OE_B	O
0	0	0	0	
0	0	0	1	
0	0	1	0	
0	0	1	1	
0	1	0	0	
0	1	0	1	
0	1	1	0	
0	1	1	1	
1	0	0	0	
1	0	0	1	
1	0	1	0	
1	0	1	1	
1	1	0	0	
1	1	0	1	
1	1	1	0	
1	1	1	1	

10 Registeröverföring

Vi har tidigare sett hur en ALU fungerar, hur data kan lagras i minneselement som vi med ett gemensamt ord kan kalla *register*, hur vi kan skriva nya data till ett sådant register och hur vi kan läsa från registret. Vi ska nu också se hur flera register kan kopplas samman via *bussar* och därmed påbörja konstruktion av en *dataväg.*

Med hjälp av datavägen och ALU:n ska registerinnehåll kunna bearbetas på olika sätt. Data måste därför kunna överföras *till* och *från* ALU:n där den egentliga bearbetningen utförs. Därför studerar vi först hur data kan flyttas runt i datavägen *från* ett register *till* ett annat register *via* en databuss. För ändamålet krävs ett antal styrsignaler; vi kallar detta *registeröverföring.*

Styrsignalerna talar om *varifrån* data hämtas och *vart* data ska placeras. Något oegentligt kallas detta ofta att ”flytta” data. Det är inte det som händer, utan egentligen *kopierar* vi data från ett ställe (källan) till ett annat ställe (destinationen). Styrsignaler kan genereras på olika sätt, och vi återkommer till detta längre fram. Tills vidare anger vi styrsignaler i tabellform med penna och papper eller klickar på olika symboler i simulatorn.

En koppling för överföring av data mellan olika register visas i Figur 10.1 nedan. Observera hur ingångar och utgångar förbinds med en enda buss för att vi ska kunna flytta data från ett register till ett annat.

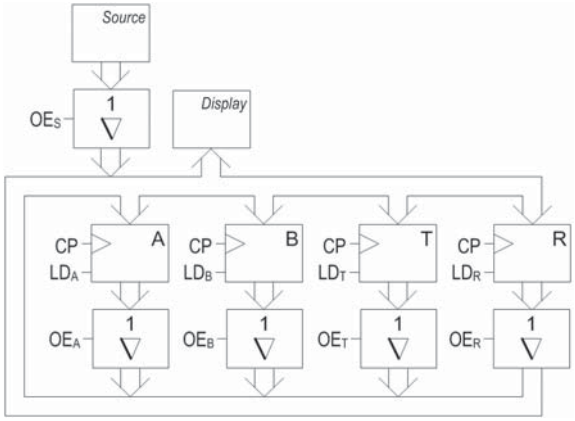

Figur 10.1 Dataöverföring mellan register via en buss

Vi ska nu studera hur kopiering av data från ett register till ett annat går till. När man vill flytta (kopiera) data från ett register måste registrets OE-signal aktiveras. För registret, vars innehåll ska modifieras, måste LD-signalen aktiveras. Om vi, som exempel, vill kopiera data som finns i register R till register A måste följande styrsignaler ges:

- **$OE_R = 1$** Innehållet i register R kopplas till bussen via three-state-bufferten. Därmed finns det på ingångarna till samtliga register.
- **$LD_A = 1$** Vid nästa positiva klockpulsflank laddas register A med det som finns på bussen och får samma innehåll som register R.

RTN för operationen är:

$R \rightarrow A$ (= innehållet i register R kopieras till register A)

Då signalerna OE_R och LD_A är aktiva, verkställs dataöverföringen vid nästa positiva klockpulsflank. Lägg märke till att alla enheter i systemet är anslutna till samma klocksignal CP; alla register klockas följaktligen samtidigt. Operationen beskrivs också i form av styrsignaler för datavägen i följande tabell. Samtliga styrsignaler med värdet 1 i raden aktiveras under en klockcykel. En rad i tabellen avser alltså en klockcykel.

OE_S	OE_A	OE_B	OE_T	OE_R	LD_A	LD_B	LD_T	LD_R	RTN-beskrivning
0	0	0	0	1	1	0	0	0	$R \rightarrow A$

Exempel på RTN-symboler, fullständig tabell finns i appendix

N_r	Konstanten N uttryckt i talbasen r.
$M(N_r)$	Minnesinnehåll på adressen N_r
$\rightarrow$	Kopiering
Följande symboler är beteckningar som reserverats för register	
A	Register A
T	Register T
R	Register R

Uppgift 10.1

Styrsignaler för enkel dataväg

Fyll i styrsignalvärdena för överföringen $A \rightarrow R$ i följande tabell.

OE_S	OE_A	OE_B	OE_T	OE_R	LD_A	LD_B	LD_T	LD_R	RTN-beskrivning
									$R \rightarrow A$

Uppgift 10.2

Styrsignaler för enkel dataväg

Fyll i styrsignalvärdena för överföringarna:

$A \rightarrow T, B \rightarrow A, T \rightarrow B$ $(A \leftrightarrow B)$

i följande tabell.

OE_S	OE_A	OE_B	OE_T	OE_R	LD_A	LD_B	LD_T	LD_R	RTN-beskrivning
									$A \rightarrow T$
									$B \rightarrow A$
									$T \rightarrow B$

Uppgift 10.3

Välj alternativet Datapath | Register transfer.

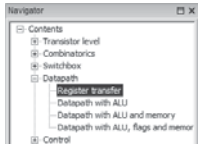

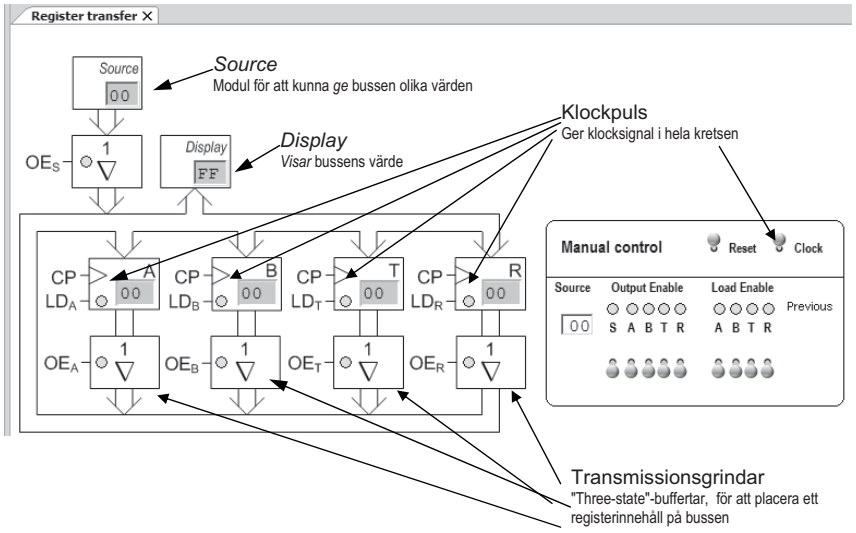

Figur 10.2 Dataöverföring mellan register

Simulatorns Register transfer, Figur 10.2 visar en dataväg, ett antal register (A, B, T och R), en *Data source modul* (Source) och en *Bus display modul* (Display). Respektive moduls styrsignaler (LD, OE) kan sättas till 0 eller 1 med strömställarna i den manuella styrenheten.

Genom att klicka på brytaren Clock ger du en signal på samtliga klockingångar (CP) vilket då försätter kretsen i ett "nästa tillstånd".

Raden Previous visar indikatorer för att hjälpa dig minnas hur du ställde styrsignalerna innan du klickade på Clock. En klickning på klockpuls innebär att nätets aktiverade register klockar in det som för tillfället finns på bussen.

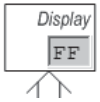

1. Observera att bussens värde FF_{16} visas i Display-modulen. Detta kan tolkas som att bussen är i högimpedanstillstånd och att ingen enhet för tillfället lägger ut något värde på bussen.

2. Skriv in 27_{16} i Source-modulen. Enklast är att märka upp siffrorna i fönstret med musen och sedan skriva in ett nytt värde.

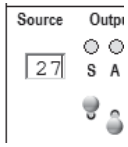

3. Aktivera nu styrsignalen OE_S (klicka på symbolen för strömställaren) och....

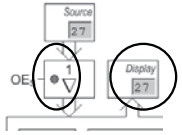

4. ...notera hur transmissionsgrinden för Source-modulen aktiveras och att bussens värde 27_{16} nu också visas på Display-modulen.

5. Klicka på Clock ....

... notera hur OE_S-signalens indikator ”föregående” styrsignal nu tänds. Detta har ingen annan praktisk betydelse än att hjälpa dig komma ihåg vilka signaler som var aktiva vid den senaste klockpulsen.

6. Aktivera nu även LD_A och observera hur de aktiva styrsignalerna märks ut.

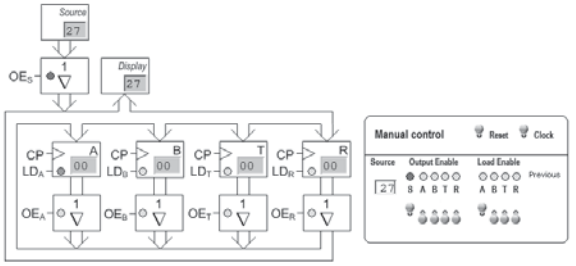

7. Ge slutligen ytterligare en klockpuls: Vad innehåller register A?

För att flytta runt data mellan de olika registren krävs alltså att man först ställer in lämpliga styrsignaler, och därefter verkställer dataflyttningen med en klockpuls. Använd nu simulatorns Register transfer och lös följande uppgifter.

Uppgift 10.4

- Sätt signalen OE_S till 1
- Ändra innehållet i Source-modulen
- Observera vad som händer på bussen via Display-modulen.

Ställ nu in värdet 38_{16} i Source-modulen, aktivera signalen LD_R. Händer det något med innehållet i register R?

Ge en klockpuls: Hände det nu något med innehållet i register R?

Ge en RTN-beskrivning av operationen.

Uppgift 10.5

Värdet 71_{16} kan placeras i samtliga register A, T och R under en klockcykel. Ge en RTN-beskrivning av operationen

Ange det nya värdet i Source-modulen samt de styrsignaler som måste aktiveras för operationen.

Source	OE_S	OE_A	OE_B	OE_T	OE_R	LD_A	LD_B	LD_T	LD_R

Kontrollera din lösning med hjälp avsimulatorn.

$53_{16} \rightarrow A$, $21_{16} \rightarrow T$
OE_A ; OE_T

Uppgift 10.6

Du ska nu undersöka vad som händer om du aktiverar två (eller flera) OE-signaler samtidigt.

Placera värdet $5C_{16}$ i register A och värdet 21_{16} i register T. Lägg ut båda dessa registerinnehåll till bussen genom att aktivera signalerna OE_A och OE_T, och studera bussens värde i displaymodulen.

Vilket resultat får du?

Vad kan dra för slutsatser om *bussens* värde då flera moduler samtidigt *driver bussen* (skriver ut på bussen)?

11 Dataväg med ALU

I detta kapitel kompletteras den enkla datavägen vi hittills använt oss av med en ALU. Med vår modifierade arkitektur, se Figur 11.1, och den enkla manuella styrenheten i Figur 11.2, ska vi nu utföra enklare databearbetningar som en sekvens operationer kontrollerade av styrsignaler från styrenheten. I detta kapitel studerar vi alltså speciellt ALU:ns användning i datavägen.

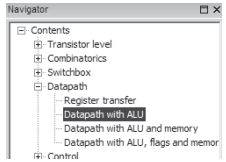

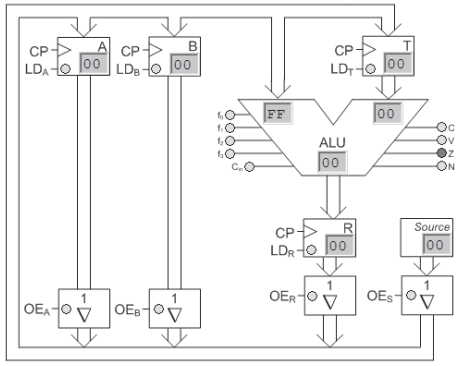

funktion				operation
f_3	f_2	f_1	f_0	*RTN*
0	0	0	0	U=0
0	0	0	1	U=FD_{16}
0	0	1	0	U=FE_{16}
0	0	1	1	U=FF_{16}
0	1	0	0	U=E
0	1	0	1	U=D_{1k} + C_{in}
0	1	1	0	U=D∨E
0	1	1	1	U=D∧E
1	0	0	0	U=D⊕E
1	0	0	1	U=D + C_{in}
1	0	1	0	U=D + FF_{16}
1	0	1	1	U=D + E + C_{in}
1	1	0	0	U=D + E_{1k} + C_{in}
1	1	0	1	U=D<<1 (C_{in})
1	1	1	0	U=(C_{in}) D >> 1
1	1	1	1	U=(d_7) D >> 1

Figur 11.1 Dataväg med ALU och dess funktionstabell

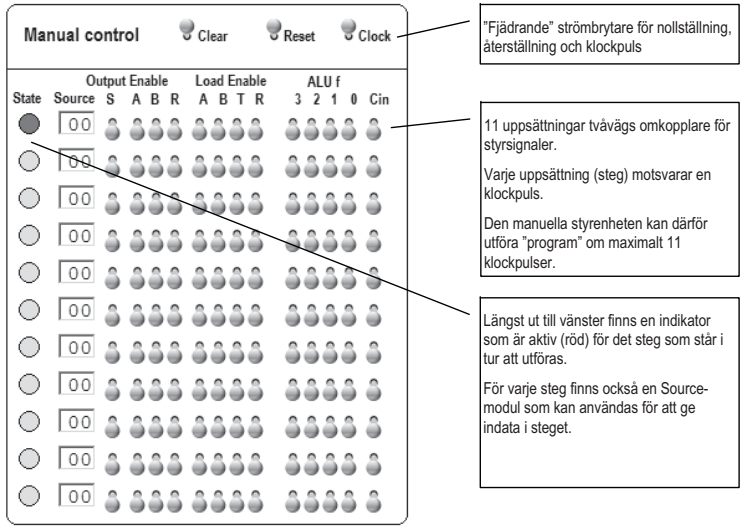

Figur 11.2 Manuell styrenhet för dataväg med ALU

Exempel på RTN-symboler, fullständig tabell finns i appendix	
N_r	Konstanten N uttryckt i talbasen r.
$M(N_r)$	Minnesinnehåll på adressen N_r
→	Kopiering
Följande symboler är beteckningar som reserverats för register	
A	Register A
B	Register B
T	Register T
R	Register R
Operatorer	
+	Addition
-	Subtraktion
∧	Logiskt ”OCH” (AND)
∨	Logiskt ”ELLER” (OR)
⊕	Logiskt ”EXKLUSIVT ELLER” (XOR)
Opr<<*d*	”Opr” skiftas vänster. Biten *d* skiftas in i den minst signifikanta positionen.
d>>Opr	”Opr” skiftas höger. Biten *d* skiftas in i den mest signifikanta positionen.
Opr'	Bitvis komplementering av operanden ”Opr”

Ett *program* för den enkla datavägen är helt enkelt en beskrivning av hur styrsignalerna ska aktiveras i någon bestämd sekvens. Styrsignalsekvensen måste följaktligen utformas speciellt för varje enskild operation man vill att processorn ska kunna utföra. Följande generella ”blankett” kan användas för att ”programmera” den manuella styrenheten i en följd av steg, dvs. en sekvens, för en operation.

RTN	steg	*Source*	OE_S	OE_A	OE_B	OE_R	LD_A	LD_B	LD_T	LD_R	C_{in}	f_3	f_2	f_1	f_0
	1														
	2														
	3														
	4														
	5														
	6														
	7														
	8														
	9														
	10														
	11														

För varje steg anges styrsignaler för registeröverföringar (OE och LD), det finns möjlighet att ange konstanter i operationer och koppla in dessa i datavägen via *Source*-fältet. Det har också tillkommit styrsignaler samt en ”carry in”-signal för ALU:n.

Vi illustrerar hur blanketten fylls i med att konstruera två olika styrsignalsekvenser för operationen:

0→A

dvs. nollställ innehållet i register A.

Metod 1: använd Source-fältet, vars register initieras till 0:

RTN	steg	*Source*	OE_S	OE_A	OE_B	OE_R	LD_A	LD_B	LD_T	LD_R	C_{in}	f_3	f_2	f_1	f_0
0→A	*1*	00	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0

Metod 2: använd ALU’ns funktion för bitvis nollställning:

RTN	steg	*Source*	OE_S	OE_A	OE_B	OE_R	LD_A	LD_B	LD_T	LD_R	C_{in}	f_3	f_2	f_1	f_0
0→R	*1*	xx								1		0	0	0	0
R→A	*2*	xx				1	1								

Av skäl som vi ska återkomma till bör vi *alltid* välja lösningar som utnyttjar ALU:n snarare än Source-fältet där sådana lösningar är möjliga.

Under resten av detta kapitel kan du nu självständigt konstruera styrsignalsekvenser för en rad olika operationer som kan utföras på dataväg/ALU med denna enkla manuella styrenhet. Välj Datapath | Datapath with ALU.

Du kan spara en styrsignalsekvens genom att högerklicka, välj Save control, och ange ett filnamn.

Återställ en tidigare sparad styrsignalsekvens genom att högerklicka, välja Load control, och ange dess filnamn.

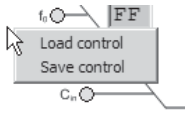

Fält där vi utelämnar styrsignal 0 eller 1, ska betraktas som signalen 0.

För att vara så tydliga som möjligt kan vi alltså välja om vi vill skriva ut nollan eller ej.

xx betyder ”don’t care”.

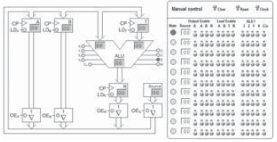

12 Dataväg med flaggregister och minne

Vi har hittills bara kunnat utföra operationer på ett fåtal variabler lagrade i datavägens arbetsregister A eller B. Nu utökar vi datavägen med en minnesmodul som utökar kapaciteten till operationer med en mängd olika variabler som då är lagrade i minnet, det är nu tillräckligt med ett arbetsregister och vi tar därför bort register B.

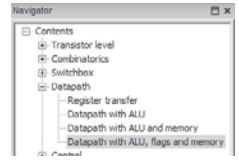

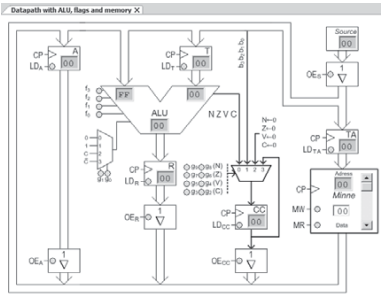

För att kunna adressera minnet har vi infört det speciella registret TA (*temporary address*). Vi har också lagt till logik för att kunna välja C_{in}-funktionen till ALU:n med hjälp av styrenheten. Styrsignalerna g_0 och g_1 tillkommer för detta ändamål. Ett nytt register CC (*condition codes*) tillsammans med en väljare och ytterligare styrsignaler g_2 t.o.m. g_9 används för att samla ihop ALU:ns flaggor.

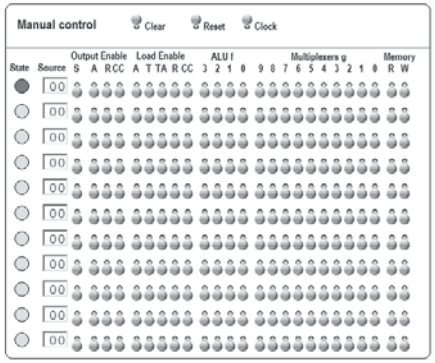

Den manuella styrenheten har kompletterats med strömställare för de nya styrsignalerna. Vi använder också en utökad ”blankett”, med följande kolumner, vid programmering av den nya styrenheten.

RTN	steg	*Source*	OE_S	OE_A	OE_R	OE_{CC}	LD_A	LD_T	LD_{TA}	LD_R	LD_{CC}	f_3	f_2	f_1	f_0	g_9	g_8	g_7	g_6	g_5	g_4	g_3	g_2	g_1	g_0	MR	MW

Exempel på RTN-symboler; fullständig tabell finns i appendix	
N_r	Konstanten N uttryckt i talbasen r.
$M(N_r)$	Minnesinnehåll på adress N_r
$M[N_r]$	Indirektion: = $M(M(N_r))$
→	Kopiering
Följande symboler är beteckningar som reserverats för register	
A	Register A
T	Register T
R	Register R
TA	**Register TA**
CC	**Register CC**
Operatorer	
+	Addition
-	Subtraktion
∧	Logiskt ”OCH” (AND)
∨	Logiskt ”ELLER” (OR)
⊕	Logiskt ”EXKLUSIVT ELLER” (XOR)
Opn<<*d*	”Opn” skiftas vänster. Biten *d* skiftas in i den minst signifikanta positionen.
d>>Opn	”Opn” skiftas höger. Biten *d* skiftas in i den mest signifikanta positionen.
Opn'	Bitvis komplementering av ”Opn”

Tabellen med RTN-koder har kompletterats med symboler för registren TA och CC.

12.1 Simulatorns minnesmodul

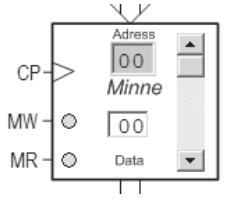

Simulatorns minnesmodul har plats för 256 st. 8-bitars dataord. Styrsignalerna MW (*Memory Write*) och MR (*Memory Read*) används för att skriva till, respektive läsa från minnet. MW-signalen är synkron, dvs. skrivning till minnet sker vid klockpuls om MW är aktiv. MR-signalen är asynkron, dvs. då MR aktiveras kopplas en minnescell omedelbart direkt till bussen. Detta kan jämföras med registrens OE-signaler.

För att underlätta användningen av simulatorns minnesmodul kan man skriva in data i minnet på ett förenklat sätt. Minnet har två små ”fönster”. ”Adress”-fönstret anger adressen till den minnescell som för tillfället adresseras, minnescellens innehåll visas i ”Data”-fönstret.

Uppgift 12.1

Placera värdet 15_{16} i minnescell på adress 10_{16}. Med RTN skriver vi denna operation som:

$15_{16} \rightarrow M(10_{16})$

Använd ”rullningslisten” hos minnesmodulen för att bläddra fram adressen.

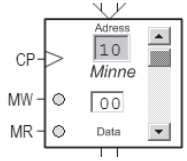

”Dubbelklicka” i ”Data”-fönstret.

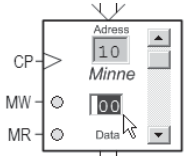

Skriv in det nya värdet.

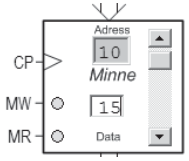

Metoden är lämplig att använda då man snabbt vill modifiera minnesinnehållet för att kunna testa någon programmerad minnesoperation.

12.2 Läscykeln

Minnet kan adresseras via datavägens TA-register.

En läscykel går till på följande sätt:
1. Minnesadress placeras i TA
2. MR-signalen aktiveras.

Om den aktuella adressen inte inte redan finns i TA-registret så kräver läscykeln alltså ett extra steg än om vi läser data från ett register i datavägen.

13.6 Konstruktion av sekvensierare för FLISP

I detta avsnitt ska en räknare med två styrsignaler konstrueras. Maskinen konstrueras med D-vippor och enkla grindar. Vi kommer att använda maskinen som *sekvensierare i styrenheten* i nästa kapitel.

Uppgift 13.7

I denna uppgift ska du konstruera en något mer komplex tillståndsmaskin. Maskinen har 16 olika tillstånd.

- Räknesekvensen är 0,1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,0...
- Den asynkrona signalen RESET = 1 sätter maskinen i tillstånd 0 oavsett vilket tillstånd maskinen befinner sig i.
- Den synkrona signalen NF=1 sätter maskinen i tillstånd 3 om maskinen befinner sig i något av tillstånden Q_4 t.o.m Q_{15}.

Följande tillståndsgraf beskriver då maskinen:

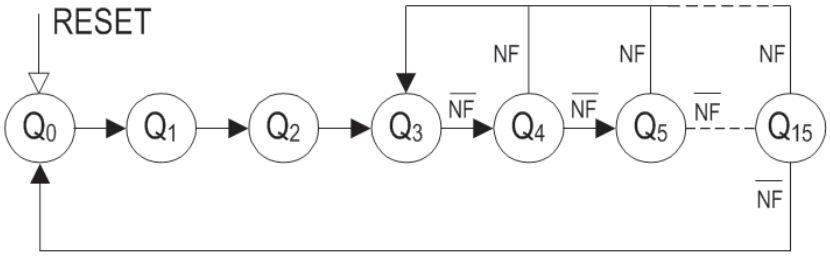

Eftersom vi här har fem oberoende variabler men våra Karnaughdiagram bara låter oss hantera fyra variabler åt gången delar vi upp konstruktionen i två steg.

Under det första steget bestämmer vi konstruktionen för NF=0, dvs en en autonom räknare med den angivna räknesekvensen. Detta ger oss fyra Karnaughdiagram för att bilda vippornas insignaler.

I nästa steg bestämmer vi konstruktionen för NF=1, vilket ger oss fyra nya Karnaughdiagram med ytterligare insignaler som ska adderas till de tidigare.

Därmed har vi bestämt maskinens synkrona beteende.

Börja med att bestämma d-funktionerna i följande följande tabell.

Nuvarande tillstånd									Nästa tillstånd			
NF	q_3	q_2	q_1	q_0	d_3	d_2	d_1	d_0	q_3^+	q_2^+	q_1^+	q_0^+
0	0	0	0	0					0	0	0	1
0	0	0	0	1					0	0	1	0
0	0	0	1	0					0	0	1	1
0	0	0	1	1					0	1	0	0
0	0	1	0	0					0	1	0	1
0	0	1	0	1					0	1	1	0
0	0	1	1	0					0	1	1	1
0	0	1	1	1					1	0	0	0
0	1	0	0	0					1	0	0	1
0	1	0	0	1					1	0	1	0
0	1	0	1	0					1	0	1	1
0	1	0	1	1					1	1	0	0
0	1	1	0	0					1	1	0	1
0	1	1	0	1					1	1	1	0
0	1	1	1	0					1	1	1	1
0	1	1	1	1					0	0	0	0
1	0	0	0	0					0	0	0	1
1	0	0	0	1					0	0	1	0
1	0	0	1	0					0	0	1	1
1	0	0	1	1					0	1	0	0
1	0	1	0	0					0	0	1	1
1	0	1	0	1					0	0	1	1
1	0	1	1	0					0	0	1	1
1	0	1	1	1					0	0	1	1
1	1	0	0	0					0	0	1	1
1	1	0	0	1					0	0	1	1
1	1	0	1	0					0	0	1	1
1	1	0	1	1					0	0	1	1
1	1	1	0	0					0	0	1	1
1	1	1	0	1					0	0	1	1
1	1	1	1	0					0	0	1	1
1	1	1	1	1					0	0	1	1

Fyll därefter i Karnaughdiagrammen på nästa sida.

d_3 (NF=0) $q_1\,q_0$

$q_3\,q_2$	00	01	11	10
00				
01				
11				
10				

d_2 (NF=0) $q_1\,q_0$

$q_3\,q_2$	00	01	11	10
00				
01				
11				
10				

d_1 (NF=0) $q_1\,q_0$

$q_3\,q_2$	00	01	11	10
00				
01				
11				
10				

d_0 (NF=0) $q_1\,q_0$

$q_3\,q_2$	00	01	11	10
00				
01				
11				
10				

d_3 (NF=1) $q_1\,q_0$

$q_3\,q_2$	00	01	11	10
00				
01				
11				
10				

d_2 (NF=1) $q_1\,q_0$

$q_3\,q_2$	00	01	11	10
00				
01				
11				
10				

d_1 (NF=1) $q_1\,q_0$

$q_3\,q_2$	00	01	11	10
00				
01				
11				
10				

d_0 (NF=1) $q_1\,q_0$

$q_3\,q_2$	00	01	11	10
00				
01				
11				
10				

Ange de minimerade funktionerna på boolesk form och, observera:

NF=0		NF=1
d_3 =	+	
d_2 =	+	
d_1 =	+	
d_0 =	+	

förenkla tills endast AND- och XOR-grindar används i uttrycken

NF=0		NF=1
d_3 =	+	
d_2 =	+	
d_1 =	+	
d_0 =	+	

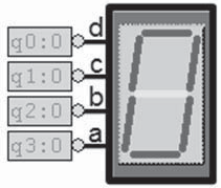

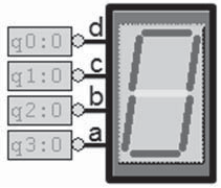

Koppla upp räknaren i kopplingsboxen.

- Använd komponenten Hex-sifferindikator för att kontrollera räknesekvensen.
- Spara kopplingen, den ska strax utökas.

Vi tar nu hand om den asynkrona signalen RESET genom att "skjuta in" ett kombinatoriskt nät där såväl våra d-funktioner som RESET-signalen ingår. Utsignalerna D_3, D_2, D_1 och D_0 från detta nät kopplas nu till vippornas ingångar i stället för d_3, d_2, d_1 och d_0 från det första konstruktionssteget.

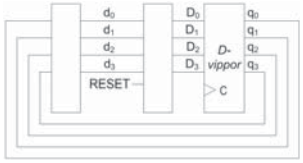

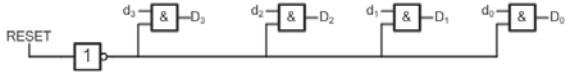

Följande skiss visar en koppling för hela tillståndsmaskinen. Observera att uttrycken för d-signalerna här har förenklats för användning av XOR-grindar.

Jämför med dina egna uttryck från den inledande uppgiften.

Färdigställ skissen genom att skriv in- och utsignalsnamn i anslutning till de komponenter som saknar dessa.

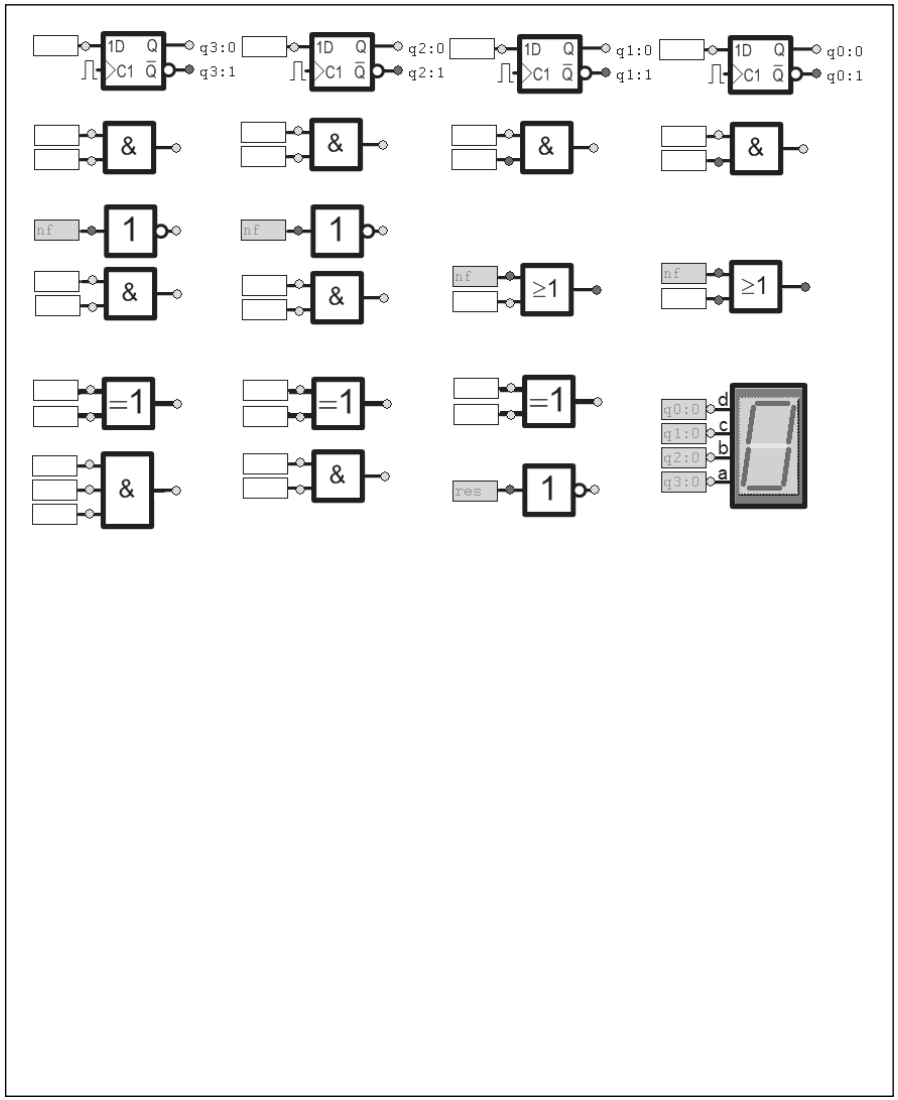

Koppla slutligen upp maskinen i kopplingsboxen och kontrollera funktionen med avseende på räknesekvens och insignalerna.

Spara filen under namnet `FlispStateMachine.tb`.

14 Den automatiska styrenheten

I detta kapitel arbetar vi med FLIS-processorn och dess automatiska styrenhet. Simulatorn omfattar två fönster, FLISP:s dataväg och ett fönster för att skapa instruktioner för FLISP.

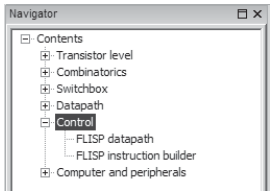

Välj: Control | FLISP datapath.

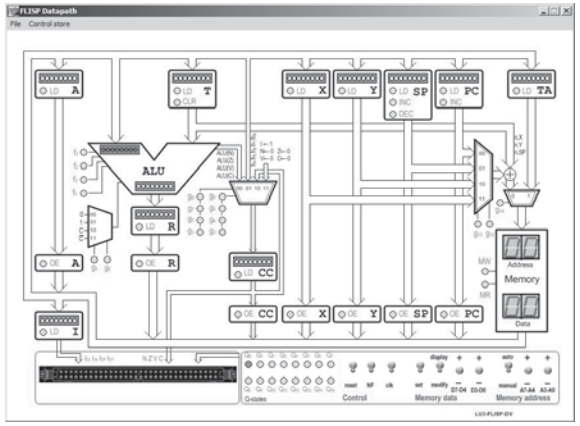

Strömställarnas funktioner:

Control:

- reset – asynkron, återställ sekvensieraren till Q_0
- NF – utför upprepade klocksignaler tills nästa tillstånd är Q_3, uttryckt på ett annat sätt, utför en hel instruktion
- clk – ge en klocksignal till datavägen.

Memory data:

- display/modify – i läge display, visas innehållet på den adress som anges av indikator Address, på indikator Data. I läge modify kan innehållet på adressen ändras med hjälp av vippströmställarna D7-D4 och D3-D0
- D7-D4, D3-D0 används för att ställa in Data i modify-läge
- set – innehållet som visas på Data skrivs till adressen som anges av Address.

Memory address:

- auto/manual, i läge auto visar Address den adress som bildats från multiplexer med styrsignal g_{14}, i läge manual kan adressen ändras med hjälp av vippströmställarna A7-A4 och A3-A0
- A7-A4, A3-A0 används för att ställa in Address i manual-läge.

Menyer:

- File | Load, används för att ladda innehåll till primärminnet
- Control store | FLISP control enabled, aktivera styrenhetens FLISP-instruktioner.

Datavägens menyval:

File | Load – ladda en fil med `fmem` (*flisp memory*) format till datavägen. Formatet är textbaserat och en fil kan enkelt skapas med en textredigerare. Formatet utgörs av direktiv till datavägen. Varje direktiv inleds på ny rad med tecknet '#', rader som inleds med annat tecken tolkas som kommentarer. Följande direktiv kan användas:

`#ClearAllMemory`	Nollställ primärminne
`#ClearAllRegisters`	Nollställ alla register
`#SetMemory` *ADR=VÄRDE*	Initiera minnescell, ADR och VÄRDE anges på hexadecimal form
`#SetRegister` *REG=VÄRDE*	REG kan vara något av: A,T,X,Y,PC,SP,TA,R,CC eller I. VÄRDE anges på hexadecimal form

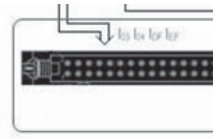

Control store | FLISP control enabled – Datavägen kan konfigureras att använda en komplett styrenhet för FLISP, nya instruktioner måste då ha någon av de odefinierade operationskoderna 03,04,DF eller EF. I normalfallet är denna funktion deaktiverad och vi måste då tillhandahålla alla styrsignalsekvenser.

Instruction builder används för att skapa styrsignalsekvenser för instruktioner som kan utföras av FLIS-processorns styrenhet.

Välj: Control | FLISP instruction builder.

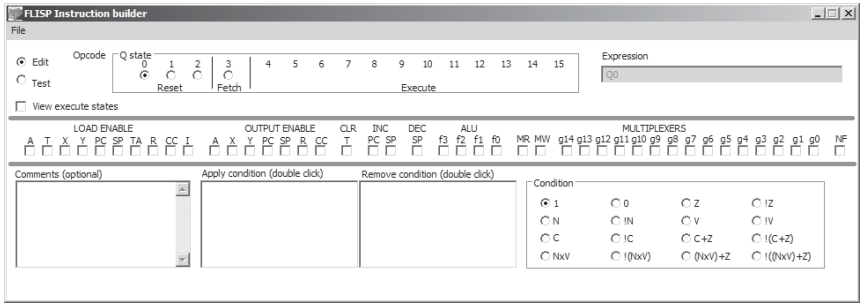

Instruction builders menyval

Clear – all styrsignalinformation raderas

Load – styrsignalinformation laddas från fil med `fcs`-format.

Save – styrsignalinformation sparas som `fcs`-format.

Save as – spara styrsignalinformation till en fil som `fcs`-format.

Export – spara styrsignalsinformation i form av C-kod.

Exit – stäng *Instruction Builder*.

Filer för datavägen har ändelsen `fmem` (*FLISP memory*).

Filer för *Instruction builder* har filnamns-ändelsen `fcs` (*FLISP control state*).

14.1 Styrenheten i FLISP

Instruction builder används för att redigera och testa instruktioner. För instruktionsexekvering bildas styrsignalerna som en kombination av tillstånd (betecknas Q) och operationskod (betecknas Opcode). För att implementera villkorliga instruktioner krävs också att statusflaggorna från CC (N,Z,V,C) finns tillgängliga i styrenheten.

I styrenheten har de Booleska funktioner som krävs för de villkorliga instruktionerna implementerats med kombinatoriska nät. Utsignaler från dessa nät finns tillgängliga i sektionen Condition.

Vi känner igen styrsignalerna som nu ska genereras automatiskt. Det har dock tillkommit ytterligare en signal, NF (New Fetch) som anger att en ny instruktion ska hämtas i minnet.

Observera

Förväxla inte styrsignalen NF med datavägens funktion för att utföra en hel instruktion.

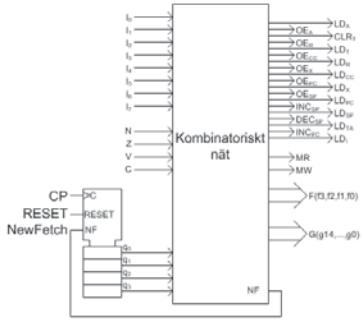

Figur 14.1 Översikt av automatisk styrenhet

Det kombinatoriska nätet utformas för att generera de *summatermer* som används för att aktivera de olika styrsignalerna för olika kombinationer av tillstånd och operationskod. En summaterm är alltså en produkt av en operationskod hämtad från instruktionsregistret och ett specifikt tillstånd hämtad från räknaren.

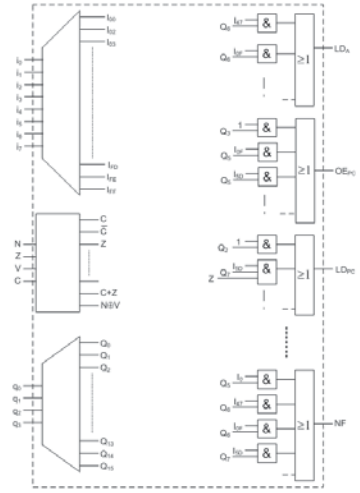

Figur 14.2 Illustration av styrenhetens kombinatoriska nät

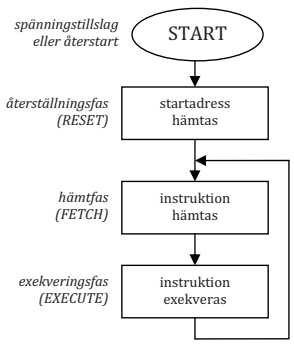

Styrenhetens funktioner kan indelas i tre olika faser:

Återställningsfas (RESET): FLISP återställes genom att en startadress läses från RESET-vektorn (adress FF_{16}) i minnet och placeras i programräknaren PC.

Hämtfas (FETCH): Innehållet på adress PC läses och placeras i instruktionsregistret I, PC ökas med 1.

Exekveringsfas (EXECUTE): varje instruktion har en unik styrsignalsekvens som ska genereras under respektive exekveringsfas. Då exekveringsfasen utförts ska PC ha uppdaterats så att den innehåller adressen till nästa instruktion i minnet.

Observera att styrsignalsekvenserna för RESET och FETCH är oberoende av operationskoden.

Observera också att exekveringsfasen alltid måste avslutas med att generera NF för att starta nästa instruktionshämtning. Om tillståndsmaskinen klockas ur tillståndet Q_{15} utan att NF-signalen genererats kommer FLISP att återstartas (RESET).

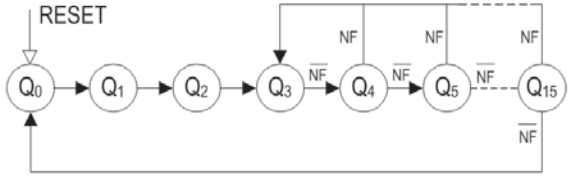

Figur 14.3 Tillståndsgraf för styrenheten

14.1.1 Styrsignalsekvens för RESET-fasen

Återställningsfasen utförs under tre steg och representeras av de tre tillstånden Q_0, Q_1 och Q_2.

Tillstånd	Summa-term	RTN-beskrivning	Styrsignaler	Kommentarer
Q_0	$(Q_0 \bullet 1)$	$(FF)_{16} \rightarrow R$	$f_1=1$; $f_0=1$; $LD_R=1$	ALU-funktionen väljs så att talet FF_{16} finns på ALU:ns utgång, dvs. funktionskod 3, ALU-funktion = $(0011)_2$. Laddingången på R-registret ettställs så att utvärdet från ALU:n FF_{16} laddas i R-registret vid nästa klockpuls.
Q_1	$(Q_1 \bullet 1)$	$R \rightarrow TA$	$OE_R=1$; $LD_{TA}=1$;	Talet FF_{16} i R-registret kopplas ut på bussen. Talet FF_{16} på bussen laddas i temporäradressregistret vid nästa klockpuls.
Q_2	$(Q_2 \bullet 1)$	$M \rightarrow PC$	$MR=1$; $g_{14}=1$; $LD_{PC}=1$;	Minnesinnehållet på adress FF_{16} läses genom att minnet aktiveras för läsning. Temporäradressregistret adresserar minnet Det dataord som läses placeras i PC vid nästa klockpuls.

Vi kan nu börja skapa summatermer för styrsignalerna genom att först identifiera de signaler som ska aktiveras vid tillståndssignal Q_0. Av tabellen ovan framgår att dessa är f_1, f_0 och LD_R.

Dessa signaler ska aktiveras oavsett vad som finns i instruktionsregistret. AND-villkoret blir därför här:

Denna summaterm skrivs alltså $Q_0 \bullet 1$, vilket är samma sak som Q_0. Vi påför därför Q_0-signalen på ELLER-grindarna för de tre styrsignalerna:

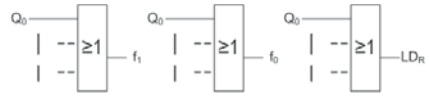

Figur 14.4 Bidrag till f_1, f_0 *och* LD_R *från RESET-fasen*

På samma sätt ska styrsignalerna OE_R och LD_{TA} aktiveras i tillstånd Q_1:

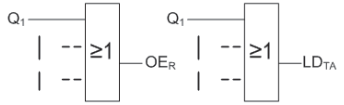

Figur 14.5 Bidrag till OE_R *och* LD_{TA} *från RESET-fasen*

och slutligen styrsignalerna MR, g_{14} och LD_{PC} för tillstånd Q_2.

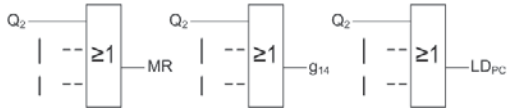

Figur 14.6 Bidrag till MR, g_{14} *och* LD_{PC} *från RESET-fasen*

Vi övergår nu till simulatorn.

Uppgift 14.1

Skapa styrsignaler för RESET-fasen i den automatiska styrenheten.

1. Aktivera styrsignalerna LD_R f_0 och f_1 för tillståndsterm Q_0

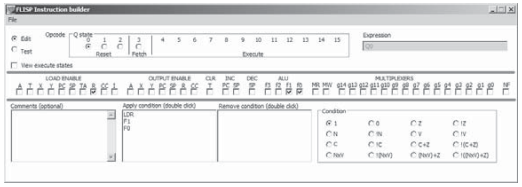

2. Aktivera styrsignalerna OE_R och LD_{TA} för tillståndsterm Q_1

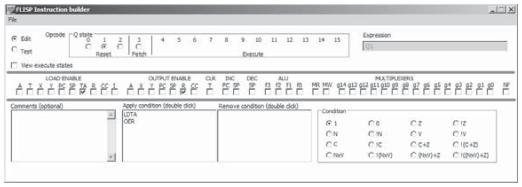

3. Aktivera styrsignalerna MR, g_{14} och LD_{PC} för tillståndsterm Q_2

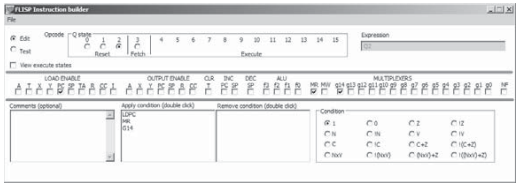

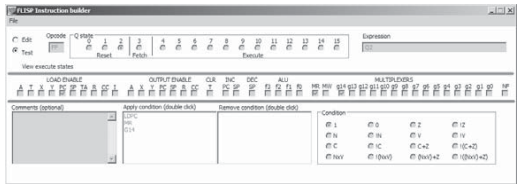

Det är nu dags att prova återställningssekvensen. Växla *Instruction builder* till Test-funktion.

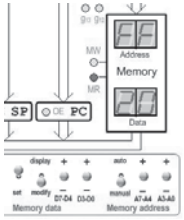

Lägg in värdet 20_{16} i RESET-vektorn (adress FF_{16}).

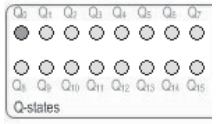

Återställ FLISP genom att klicka på datavägens reset-omkopplare. Tillståndsindikatorn (Q-states) indikerar nu tillståndet Q_0. Observera datavägen, speciellt de signaler som ska vara aktiva i tillstånd Q_0.

Ge styrenheten en klockpuls genom att klicka på omkopplaren CP. Kontrollera de aktiva signalerna i datavägen, nu för tillståndet Q_1.

Ge ytterligare två klockpulser så att RESET-fasen slutförs och FETCH-fasen inleds. Tillståndsindikatorn visar då tillstånd Q_3. Kontrollera att adressen 20_{16} nu finns i PC.

14.1.2 Styrsignalsekvens för FETCH-fasen

Instruktionshämtningen sker i tillståndet Q_3. Här förutsätts att PC innehåller adressen till den instruktion som ska hämtas från minnet.

Tillstånd	Summa-term	RTN-beskrivning	Styrsignaler	Kommentarer
Q_3	$(Q_3 \bullet 1)$	M(PC)→I; 0→T;	MR=1; LD_I=1; INC_{PC}=1; CLR_T=1;	Adressen för nästa instruktions operationskod, dvs. PC, kopplas till minnets adressbuss. Läs operationskoden från minnet och placera i instruktionsregistret I. Adressen som finns i PC ökas med ett. Register för index vid adressberäkningar nollställs.

Dessa styrsignalers bidrag till AND/OR-nätet i styrenheten visas i följande figur.

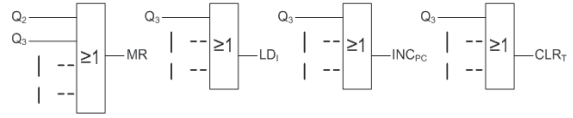

Figur 14.7 Bidrag till MR, LD_I, INC_{PC} *och* CLR_T *från FETCH-fasen*

En anmärkning kan vara på sin plats angående CLR_T-signalen. Eftersom T-registret används för offset vid adressberäkningar för vissa register (X, Y och SP) är det tillrådligt att nollställa detta i varje FETCH-fas. Detta gynnar de instruktioner som gör sådana adressberäkningar redan i exekveringsfasens första tillstånd.

Uppgift 14.2

Skapa styrsignaler för FETCH-fasen i den automatiska styrenheten genom att lägga in styrsignalerna MR, LD_I, INC_{PC} och CLR_T för summatermen Q_3.

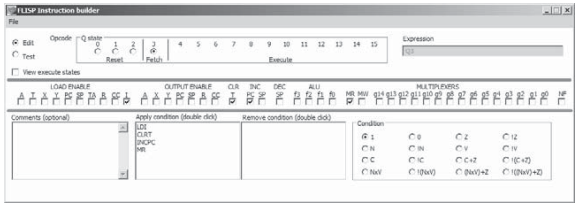

Du ska nu prova den sammanhängande RESET/FETCH-sekvensen, dvs. återstart och den första instruktionshämtningen.

Lägg in värdet 20_{16} i RESET-vektorn (adress FF_{16}).

Lägg in värdet 55_{16} på adress 20_{16}, detta blir ”operationskoden” för den instruktion som ska hämtas.

Återställ den automatiska styrenheten (klicka på RESET) och klocka fram tillstånden, då du når tillstånd Q_4, dvs. FETCH-fasen har utförts, ska värdet 55_{16} finnas i instruktionssregistret (register I).

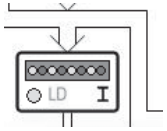

Välj File | Save as i *Instruction Builder* och spara styrsignalerna i filen ”`flisp_reset.fcs`”.

14.1.3 Exekveringsfasen

Med övergången till tillstånd Q_4 inleds exekveringsfasen. Eftersom varje instruktion (operationskod) har en unik styrsignalsekvens kommer nu varje summaterm att utgöras av ett AND-villkor (tillstånd och operationskod). Exekveringsfaserna har också olika längd (antal tillstånd) beroende på komplexiteten hos instruktionerna. I Figur 14.8 illustreras antalet tillstånd hos styrsignalsekvenserna för såväl den kortaste instruktionen (`NOP`, operationskod 00) som den längsta möjliga styrsignalsekvensen (*ogiltig operationskod*, FF).

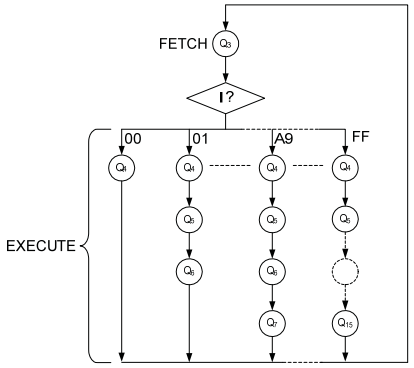

Figur 14.8 Lagrade programmets princip (FETCH/EXECUTE)

Detaljerna hos varje FLISP-instruktion finns i instruktionslistan. Instruktionen *No Operation* specificeras exempelvis på följande sätt:

NOP No operation

RTN	
Flaggor	Påverkas ej
Beskrivning	Instruktionen utför ingenting

Detaljer:

Instruktion **NOP**	Adressering				Operation	Flaggor			
	metod	OP	#	~		N	Z	V	C
`NOP`	Inherent	00	1	2	No operation	-	-	-	-

Instruktionen är den enklast tänkbara, "utför ingenting". Ur kolumnen Adressering läser vi ut att operationskoden (OP) är 00, att instruktionen upptar 1 byte i minnet (#) och att den tar två cykler(~) att utföra. I exekveringstiden ingår hämtfasen, varför antalet tillstånd i exekveringsfasen alltid är ett mindre än vad som anges här.

Uppgift 14.3

Implementera instruktionen `NOP`. Avkodningen av instruktionsregistret ger att signalen I_{00} är aktiv endast för denna operationskod, samtidigt som exekveringsfasens tillstånd är Q_4. Detta ger oss summatermen för den signal (de signaler) som är aktiva under respektive tillstånd. De aktiva styrsignalerna anges i sin tur som *styrsignal*=1.

Till-stånd	Summa-term	RTN-beskrivning	Styrsignaler	Kommentarer
Q_4	($Q_4 \bullet I_{00}$)		NF=1;	Instruktionen utför ingenting.

1. Aktivera View execute states, skriv in operationskoden 00 (avsluta med `Enter`), och kontrollera att rätt summaterm (I00*Q4) visas i fönstret Expression.
2. Aktivera instruktionens styrsignal (NF) för summaterm.
3. Skriv eventuellt en kommentar i avsett fält.

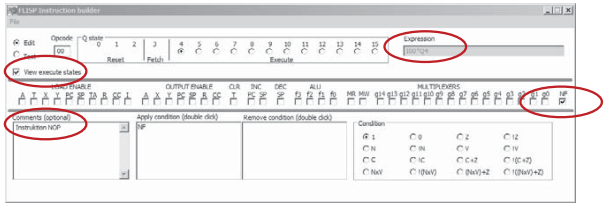

Testa nu instruktionen `NOP`:

1. Lägg in värdet 20_{16} i RESET-vektorn (adress FF_{16}).
2. Lägg in värdet 00_{16} på adress 20_{16}, dvs. operationskoden för instruktionen `NOP`.
3. Återställ den automatiska styrenheten (klicka på RESET) och klocka fram tillstånden, då du når tillstånd Q_4, dvs. FETCH-fasen har utförts, ska värdet 00_{16} finnas i instruktionssregistret (register I).
4. Ge nu ytterligare en klockpuls för att utföra `NOP`-instruktionens exekveringsfas. Kontrollera att FLISP då återgår till FETCH-fasen. Instruktionen är därefter implementerad.
5. Välj File | Save as i *Instruction Builder* och spara styrsignalerna i filen ”`flisp_nop.fcs`”.

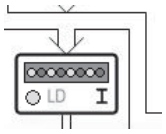

14.2 Implementering av instruktioner

Resten av detta kapitel ägnas åt en översikt av flertalet av de instruktioner som definierats för FLISP. Instruktionerna delas in i grupper med avseende på operationer. Observera att vi här nöjer oss med att exemplifiera med några utvalda adresseringssätt och instruktionsbeskrivningarna är därför inte fullständiga. För detaljerade beskrivningar hänvisas till FLISP-handboken.

14.2.1 Läs från minne

Data kan läsas från minnet med en LD-instruktion ("load"). Alternativt kan andra registerinnehåll, ev. med någon offset, läsas med en LEA-instruktion ("load effective address"). LD-instruktionen finns för samtliga register, dvs.

`LDA, LDX, LDY, LDSP`

LEA-instruktion finns bara för adressregistren:

`LEAX, LEAY, LEASP`

Följande utdrag ur FLISP-handboken ger detaljer om instruktionen `LDA` för tre olika adresseringssätt:

LD Load register

RTN	M (EA)→ R
Flaggor	N: Ettställs om resultatets teckenbit (bit 7) får värdet 1. Z: Ettställs om samtliga åtta bitar i resultatet blir noll. V: Nollställs. C: Påverkas ej.
Beskrivning	Laddar dataord från minnet till angivet register R (A,X,Y eller SP)

Detaljer:

Instruktion LD	Adressering				Operation	Flaggor			
	metod	OP	#	~		N	Z	V	C
`LDA #Data`	Immediate	F0	2	2	Data → A	Δ	Δ	0	-
`LDA Adr`	Absolute	F1	2	3	M(Adr) → A				
`LDA n,SP`	Indexed	F2	2	3	M(n+SP) → A				

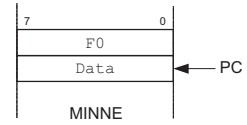

LDA #Data

Av detaljinformationen ser vi att instruktionen, som upptar två bytes i minnet (#), tar totalt två klockcykler (~) att exekveras. Eftersom denna siffra även omfattar hämtfasen innebär detta att exekveringsfasen ska utföras under en klockcykel.

Då exekveringsfasen inleds innehåller PC adressen till ordet efter operationskoden, i detta fall data som ska läsas in till register A. RTN-beskrivningen för att läsa in data blir då:

M(PC)→A

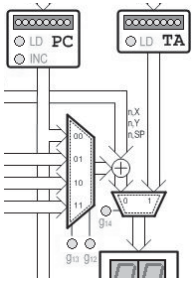

Vi kopplar därför PC till MA, aktiverar MR och LD_A. Se figuren i marginalen: eftersom g_{13} och g_{12} båda är 0, väljs PC av "1–av–4"–väljaren. Därefter passerar PC adderarsteget, dock *utan* att innehållet i T adderas, detta utförs bara om någon av g_{13} eller g_{12} är 1, dvs för register X,Y och SP. Slutligen väljs PC från utgången från adderarsteget eftersom g_{14}, som styr "1 av 2"-väljaren, är 0.

Samtidigt uppdateras PC för att peka på nästa instruktion:

PC+1→PC

För flaggsättningen observerar vi att data som ska påverka CC också finns på ALU:ns D-ingång och genom att använda operationen:

$D+C_{in} \rightarrow U;\ C_{in}=0$

kan vi utnyttja ALU:ns flaggsättning för flaggorna N och Z. Vi använder sedan styrsignaler (g-) för att nollställa V och låta C vara opåverkad. Därmed är styrsignalsekvensen för denna variant klar.

Till-stånd	Summa-term	RTN-beskrivning	Aktiva (=1) Styrsignaler	Kommentarer
Q_4	$(Q_4 \bullet I_{F0})$	M(PC)→A; PC+1→PC; D+0→U; 0→V; CC(C) →C;	LD_A; MR; INC_{PC}; f_3; f_0; g_5; g_3;g_2; LD_{CC}; NF;	Data från minnet till register A Uppdatera PC ALU-funktion 9 för flaggsättning N och Z nollställ V ingen påverkan C uppdatera CC ny instruktion

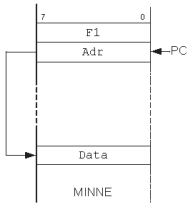

LDA Adr

Av detaljinformationen ser vi att exekveringsfasen av denna variant av instruktionen, tar två klockcykler (~) för att exekveras. Den extra cykeln kommer av att vi här måste göra två läsningar i minnet. Först ska adressen (Adr) läsas från instruktionen, därefter ska data läsas från denna adress.

Adressen från minnet läses till adressregister TA och PC uppdateras:

M(PC)→TA; PC+1→PC

under nästa cykel kopplas TA till MA genom att g_{14} sätts till 1, varvid MR och LD_A-signalerna aktiveras.

M(TA) →A

I följande tabell anges styrsignalerna för att läsa data från en adress till register A. Observera att tabellen inte beskriver den fullständiga instruktionsvarianten, jämför med `LDA #Data`.

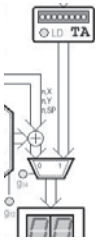

Till-stånd	Summa-term	RTN-beskrivning	Aktiva (=1) Styrsignaler	Kommentarer
Q_4	$(Q_4 \bullet I_{F1})$	M(PC)→TA; PC+1→PC;	LD_{TA}; MR; INC_{PC};	Adress från minnet till temporär adress Uppdatera PC
Q_5	$(Q_5 \bullet I_{F1})$	M(TA) →A; (etc.)	LD_A; g_{14}; MR; (etc.)	Data från "Adr" till A

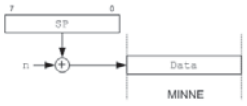

LDA n,SP

Även indexerade adresseringssätt kräver en extra läsning av operanden (Data). Här måste vi dock först genomföra en beräkning av den effektiva adressen, i detta fall n+SP.

Datavägen i FLISP har förberetts för en sådan adressberäkning genom att innehållet i temporärregister T adderas, som offset, till innehållet i något adressregister. Observera att offset adderas endast i 3 av de 8 möjliga sätten att utföra adressberäkningarna. Följande tabell beskriver funktionen för väljarsignalerna g_{14}, g_{13} och g_{12}.

g_{14}	g_{13}	g_{12}	Register till adressbuss:	RTN
0	0	0	Register PC, ingen offset	M(PC)
0	0	1	Register SP ("bas") och register T ("offset")	M(T+SP)
0	1	0	Register Y ("bas") och register T ("offset")	M(T+Y)
0	1	1	Register X ("bas") och register T ("offset")	M(T+X)
1	0	0	Adressberäkningsregister TA, ingen offset	M(TA)
1	0	1	Adressberäkningsregister TA, ingen offset	M(TA)
1	1	0	Adressberäkningsregister TA, ingen offset	M(TA)
1	1	1	Adressberäkningsregister TA, ingen offset	M(TA)

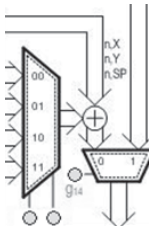

Offseten (n) läses från minnet till register T och PC uppdateras:

M(PC)→T; PC+1→PC

under nästa cykel kopplas adressen n+SP till MA genom att g_{12} sätts till 1, MR och LD_A-signalerna aktiveras.

M(T+SP) →A

Styrsignaler för inläsning av data från adress "n+SP" till register A visas i följande tabell:

Till-stånd	Summa-term	RTN-beskrivning	Aktiva (=1) Styrsignaler	Kommentarer
Q_4	(Q_4●I_{F2})	M(PC)→T; PC+1→PC;	LD_T; MR; INC_{PC};	Offset från minnet till T Uppdatera PC
Q_5	(Q_5●I_{F2})	M(T+SP) →A; (etc.)	LD_A; g_{12}; MR; (etc.)	Data från "n+SP" till A

Vi ser här att styrsignalsekvenser för instruktioner med de indexerade adresseringssätten n,R (R=X,Y eller SP) skiljs åt endast genom användningen av g_{13} och g_{12}.

Uppgift 14.4

Implementering och test av `LDA`-instruktioner.

1. Radera först all styrsignalinformation (File|Clear) och utgå från din sparade fil `flisp_nop.fcs`, dvs. ladda filen (File|Load) till *Instruction Builder*. Nu finns enbart styrsignaler för RESET och FETCH faserna och instruktionen `NOP` i styrenheten.
2. Implementera nu instruktionerna `LDA #Data`, `LDA Adr` och `LDA n,SP` enligt tidigare anvisningar. Spara styrsignal-informationen (File|Save as) med namnet `flisp_ins.fcs`.
3. Skapa en fil `test_load.fmem`, för test av de implementerade instruktionerna (se marginalen). Vi har placerat en instruktions-sekvens med start på adress 20_{16} i minnet; detaljerna framgår av följande:

Adress	Maskin-kod	Assemblerkod	RTN
20		`LDA #7`	7→A
21			
22		`LDA` 10_{16}	M(10_{16}) →A
23			
24		`LDA 1,SP`	M(1+SP)→A
25			
26			

Efterhand som du implementerar och testar nya FLISP-instruktioner lägger du till dessa i filen:
`flisp_ins.fcs`.

Det är däremot lämpligt att skapa separata testfiler:
`test_XXX.fmem`
för de olika instruktionerna.

test_load.fmem

```
#ClearAllMemory
#ClearAllRegisters
```

Operationskoder och operandinformation läggs i minnet:

```
#SetMemory    20=F0
#SetMemory    21=07
#SetMemory    22=F1
#SetMemory    23=10
#SetMemory    24=F2
#SetMemory    25=01
```

Data läggs på plats och register SP ges initialvärde

```
#SetMemory    10=00
#SetRegister  SP=0F
#SetMemory    10=81
```

RESET-vektor

```
#SetMemory FF=20
```

Testa implementeringen av instruktionerna genom att läsa in testfilen, gör RESET och ge klockpulser tills instruktionssekvensen utförts. Kontrollera mellan varje instruktion att denna utförs korrekt och ange testresultaten i följande tabell; kontrollera även flaggsättningen.

	A	N	Z	V	C
initialt					
`LDA #Data`					
`LDA Adr`					
`LDA n,SP`					

Då vi jämför LD-instruktioner med samma adresseringssätt ser vi att de är mycket lika: jämför exempelvis `LDA`, `LDSP` och `LDX`.

Instruktion **LD**	Adressering				Operation	Flaggor			
	metod	OP	#	~		N	Z	V	C
`LDA #Data`	Immediate	F0	2	2	Data → A	Δ	Δ	0	-
`LDSP #Data`	Immediate	92	2	2	Data → SP				
`LDX #Data`	Immediate	90	2	2	Data→ X				

För styrsignalsekvensen innebär detta att det är enbart operationskoden och en enstaka styrsignal som skiljer dem åt:

`LDSP #Data`

Till-stånd	Summa-term	RTN-beskrivning	Aktiva (=1) Styrsignaler	Kommentarer
Q_4	$(Q_4 \bullet I_{92})$	M(PC)→SP; PC+1→PC; D+0→U; 0→V; CC(C) →C;	LD_{SP}; MR; INC_{PC}; f_3; f_0; g_5; g_3;g_2; LD_{CC}; NF;	Data från minnet till register SP Uppdatera PC ALU-funktion 9 för flaggsättning N och Z nollställ V ingen påverkan C uppdatera CC ny instruktion

Uppgift 14.5

Implementera först instruktionen:

`LDSP #Data`

Lägg till instruktionen i filen `flisp_ins.fcs`.

Jämför styrsignaltabellen för `LDSP #Data`, med följande styrsignal-tabell för `LDX #Data`, komplettera tabellen med operationskod och aktiva styrsignaler.

`LDX #Data:`

Till-stånd	Summaterm	RTN-beskrivning	Aktiva (=1) Styrsignaler
Q_4	$(Q_4 \bullet \ )$	M(PC)→X; PC+1→PC; Flags→CC;	f_3; f_0; g_5; g_3; g_2; LD_{CC}; NF;

Lägg även till instruktionen `LDX #Data` filen `flisp_ins.fcs`. Skapa en lämplig fil för test av instruktionerna och kontrollera att de fungerar som de ska.

LEA-instruktionerna är i första hand avsedda för adressberäkningar. De tillåter att adresser kopieras mellan adressregistren X,Y och SP, ev. med addition/subtraktion av någon offset.

LEA Load effective address

RTN	EA → R ; R kan vara X,Y eller SP
Flaggor	Påverkas ej
Beskrivning	Laddar effektiva adressen i R. Används för att addera/subtrahera registerinnehåll.

Detaljer:

Instruktion **LEA**	Adressering				Operation	Flaggor			
	metod	OP	#	~		N	Z	V	C
LEAX n,X	Indexed	CC	2	4	X + n → X	-	-	-	-
LEAX n,SP	Indexed	DC	2	4	SP + n → X				
LEAY n,Y	Indexed	CD	2	4	Y + n → Y				
LEAY n,SP	Indexed	DD	2	4	SP + n → Y				
LEASP n,SP	Indexed	BE	2	4	SP + n → SP				
LEASP n,X	Indexed	CE	2	4	X + n → SP				
LEASP n,Y	Indexed	DE	2	4	Y + n → SP				

Låt *K* beteckna det register (X,Y eller SP) som ingår i operanden, *källregistret*, och låt *D* beteckna det register som är en del av instruktionsnamnet, *destinationsregistret*. Det är den *effektiva adressen* n+*K* som ska placeras i register *D* och vi kan därför *inte*, som förut, använda metoden (T+*K*), vilket ger en adress som alltid adresserar minnet. Vi måste därför göra själva adressberäkningen n+*K* med hjälp av ALU:n. Utförandefasen kräver tre cykler:

Offseten (n) från minnet läses till register T och PC uppdateras:

M(PC)→T; PC+1→PC

under nästa cykel kopplas register *K* till bussen och ALU:n utför addition:

T+*K* →R

Resultatet återförs till destinationsregistret:

R→*D*

Styrsignaler för instruktionen med de generella beteckningarna visas i följande tabell:

Till-stånd	Summa-term	RTN-beskrivning	Aktiva (=1) Styrsignaler	Kommentarer
Q_4	$(Q_4 \bullet \ )$	M(PC)→T; PC+1→PC	LD_T; MR; INC_{PC};	Offset från minnet till T Uppdatera PC
Q_5	$(Q_5 \bullet \ )$	T+*K* →R	f_3; f_1;f_0; OE_K;LD_R	Bestäm effektiv adress "n+*K*"
Q_6	$(Q_6 \bullet \ )$	R →*D*	OE_R; LD_D; NF	Återför resultat

Uppgift 14.6

Implementera instruktionerna:

```
LEASP   n,SP
LEAX    n,X
LEAX    n,Y
```

Börja med att föra in styrsignalerna i följande tabeller:

LEASP n,SP

Till-stånd	Summaterm	RTN-beskrivning	Aktiva (=1) Styrsignaler	Kommentarer
Q_4	(Q_4●)	M(PC)→T; PC+1→PC		Offset från minnet till T Uppdatera PC
Q_5	(Q_5●)	T+SP →R		Bestäm effektiv adress "n+SP"
Q_6	(Q_6●)	R →SP		Återför resultat till SP

LEAX n,X

Till-stånd	Summaterm	RTN-beskrivning	Aktiva (=1) Styrsignaler	Kommentarer
Q_4	(Q_4●)	M(PC)→T; PC+1→PC		Offset från minnet till T Uppdatera PC
Q_5	(Q_5●)	T+X →R		Bestäm effektiv adress "n+X"
Q_6	(Q_6●)	R →X		Återför resultat till X

LEAX n,SP

Till-stånd	Summaterm	RTN-beskrivning	Aktiva (=1) Styrsignaler	Kommentarer
Q_4	(Q_4●)	M(PC)→T; PC+1→PC		Offset från minnet till T Uppdatera PC
Q_5	(Q_5●)	T+SP →R		Bestäm effektiv adress "n+SP"
Q_6	(Q_6●)	R →X		Återför resultat till X

```
test_lea.fmem
#ClearAllMemory
#ClearAllRegisters
Operationskoder och
operandinformation läggs i minnet:
#SetMemory      20=BE
#SetMemory      21=05
#SetMemory      22=BE
#SetMemory      23=FF
#SetMemory      24=CC
#SetMemory      25=02
#SetMemory      26=DC
#SetMemory      27=02
Registren ges initialvärden
#SetRegister    X=05
#SetRegister    SP=0F
RESET-vektor
#SetMemory  FF=20
```

Lägg till instruktionerna i filen `flisp_ins.fcs` och använd följande testsekvens för att kontrollera styrsignalsekvensernas funktion.

Adress	Maskin-kod	Assemblerkod		RTN
20	BE	LEASP	5,SP	SP+5→SP
21	05			
22	BE	LEASP	-1,SP	SP+(–1)→SP
23	FF			
24	CC	LEAX	2,X	X+2→X
25	02			
26	DC	LEAX	2,SP	SP+2→X
27	02			

Kontrollera slutligen styrsignalsekvensernas funktion och rätta eventuella fel.

14.2.2 Skriv till minne

Data kan skrivas till minnet med ST-instruktionen ("store"). Instruktionen finns för samtliga register, dvs.:

```
STA, STX, STY, STSP
```

Följande utdrag ur FLISP-handboken ger detaljer om instruktionen STA för två olika adresseringssätt:

ST Store register

RTN	R → M (EA)
Flaggor	Påverkas ej
Beskrivning	Lagrar angivet registerinnehåll (A,X,Y,SP) i minnet på den effektiva adressen

Detaljer:

Instruktion	Adressering				Operation	Flaggor			
ST									
Variant	metod	OP	#	~		N	Z	V	C
STA Adr	Absolute	E1	2	3	A → M(Adr)	-	-	-	-
STA n,SP	Indexed	E2	2	3	A → M(n+SP)				

Uppgift 14.7

Implementera instruktionerna

```
STA Adr
STA n,SP
```

STA Adr

Exekveringsfasen delas upp i två steg:

1: Adr→TA
2: A→M(TA)

I följande tabell har vi detaljerat RTN-beskrivningen ytterligare. Komplettera tabellen med operationskod och aktiva styrsignaler:

Till-stånd	Summa-term	RTN-beskrivning	Aktiva (=1) Styrsignaler	Kommentarer
Q_4	(Q_4●)	M(PC)→TA; PC+1→PC;		Effektiv adress från minnet till TA Uppdatera PC
Q_5	(Q_5●)	A→ M(TA);		Data från A till minne Ny hämtfas

STA n,SP

Även i detta fall delas exekveringsfasen upp i två steg:

1: n→T
2: A→M(T+SP)

Komplettera även följande tabell med operationskod och aktiva styrsignaler:

Till-stånd	Summa-term	RTN-beskrivning	Aktiva (=1) Styrsignaler	Kommentarer
Q_4	(Q_4●)	M(PC)→T; PC+1→PC;		Offset från minnet till T Uppdatera PC
Q_5	(Q_5●)	A→ M(T+SP);		Data från A till minne Ny hämtfas

```
test_store.fmem
#ClearAllMemory
#ClearAllRegisters
Operationskoder och
operandinformation läggs i minnet:
#SetMemory      20=E1
#SetMemory      21=10
#SetMemory      22=E2
#SetMemory      23=05
Registren ges initialvärden
#SetRegister    A=33
#SetRegister    SP=0C
RESET-vektor
#SetMemory  FF=20
```

Lägg till dessa instruktioner till instruktionsuppsättningen `flisp_ins.fcs` och använd sedan följande instruktionssekvens för att testa instruktionerna (se även marginalen).

Adress	Maskin-kod	Assemblerkod		RTN
20	E1	STA	10_{16}	A→M(10_{16})
21	10			
22	E2	STA	5,SP	A→M(5+SP)
23	05			

Kontrollera minnesadress 10_{16} och 11_{16} som båda ska innehålla värdet 33_{16} efter instruktionssekvensen.

14.2.3 Registeröverföringar

Instruktionerna TFR (”transfer”) och EXG (”exchange”) utgör en liten grupp instruktioner för dataöverföring mellan olika register.

TFR Transfer register to register

RTN	R1 → R2
Flaggor	Påverkas ej, såvida man inte kopierar ett registerinnehåll till CC-registret
Beskrivning	Data kopieras mellan angivna register

Detaljer:

Instruktion	Adressering				Operation	Flaggor			
TFR									
Variant	metod	OP	#	~		N	Z	V	C
TFR A,CC	Inherent	18	1	2	A → CC	Δ	Δ	Δ	Δ
TFR X,Y	Inherent	1A	1	2	X → Y	-	-	-	-

Instruktioner som kopierar data mellan register är speciellt enkla. De kräver bara att källans OE-signal och destinationens LD-signal aktiveras. Om CC är destinationsregister måste man dock också aktivera rätt styrsignaler för väljaren på CC-registrets ingång.

Uppgift 14.8

I denna uppgift ska du implementera styrsignalsekvenserna för
`TFR X,Y`
`TFR A,CC`

I båda fallen räcker det med en klockcykel för exekveringsfasen. Fyll i operationskoder, RTN-beskrivningar och aktiva styrsignaler i förjande tabeller:

TFR X,Y

Till-stånd	Summa-term	RTN-beskrivning	Aktiva (=1) Styrsignaler	Kommentarer
Q_4	(Q_4●)	X→Y		Data från X till Y Nästa...

TFR A,CC

Till-stånd	Summa-term	RTN-beskrivning	Aktiva (=1) Styrsignaler	Kommentarer
Q_4	(Q_4●)	A→CC		Data från A till bussen buss kopplas till CC data från buss till CC

Lägg till dessa instruktioner till instruktionsuppsättningen `flisp_ins.fcs`. Skapa också en fil för test av de implementerade instruktionerna. Placera instruktionssekvensen med start på adress 20_{16} i minnet. Detaljerna framgår av följande:

```
test_tfr.fmem
#ClearAllMemory
#ClearAllRegisters
Operationskoder och
operandinformation läggs i minnet:
#SetMemory      20=18
#SetMemory      21=1A
Registren A och X ges initialvärden
#SetRegister    A=FF
#SetRegister    X=FF
RESET-vektor
#SetMemory  FF=20
```

Adress	Maskin-kod	Assemblerkod		RTN
20	18	TFR	A,CC	A→CC
21	1A	TFR	X,Y	X→Y
22				

Utför instruktionerna och kontrollera funktionen.

EXG-instruktionen utbyter två registerinnehåll. För att temporärt lagra det ena registret överför vi dess innehåll opåverkat via ALU:n till register R. Betrakta exempelvis $K \leftrightarrow D$. Den generella RTN-sekvensen för instruktionen kan då skrivas:

$K \rightarrow R, D \rightarrow K, R \rightarrow D$

EXG Exchange register contents

RTN	R1 ↔ R2
Flaggor	Påverkas endast om CC-registret är det ena registret som används
Beskrivning	Data växlas mellan angivna register

Detaljer:

Instruktion	Adressering				Operation	Flaggor			
EXG									
Variant	metod	OP	#	~		N	Z	V	C
EXG A,CC	Inherent	9F	1	4	A ↔ CC	Δ	Δ	Δ	Δ
EXG X,Y	Inherent	AF	1	4	X ↔ Y	-	-	-	-

Uppgift 14.9

Implementera instruktionerna:

```
EXG  X,Y
EXG  A,CC
```

Registerutbytet kräver tre cykler, komplettera tabellerna.

EXG X,Y

Till-stånd	Summa-term	RTN-beskrivning	Aktiva (=1) Styrsignaler	Kommentarer
Q_4	(Q_4●)			Data från X till R
Q_5	(Q_5●)			Data från Y till X
Q_6	(Q_6●)			Data från R till X; Nästa...

EXG A,CC

Till-stånd	Summa-term	RTN-beskrivning	Aktiva (=1) Styrsignaler	Kommentarer
Q_4	(Q_4●)			Data från A till R
Q_5	(Q_5●)			Data från CC till A
Q_6	(Q_6●)			Data från R till CC; Nästa...

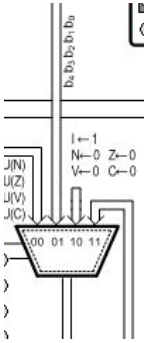

Lägg till de nya instruktionerna till filen `misc.hwflisp`.

Skapa nu en konfigurationsfil för test av de implementerade instruktionerna. Placera instruktionssekvensen med start på adress 20_{16} i minnet. Detaljerna framgår av följande:

Adress	Maskin-kod	Assemblerkod	RTN
20	9F	EXG A,CC	A↔CC
21	AF	EXG X,Y	X↔Y

Placera initialvärden i A och X;kontrollera funktionen.

14.2.4 Unära aritmetiska operationer

Vanligt förekommande operationer kan ges separata instruktioner av prestandaskäl, trots att de kan utföras på andra sätt. I FLISP har vi exempelvis `CLR` ("clear"), `NEG` ("negate"), `DEC` ("decrement") och `INC` ("increment"). I detta avsnitt arbetar vi speciellt med *decrement*-instruktionen. Implementering av styrsignalsekvenser för de övriga är likartad. Vi börjar med att titta närmre på instruktionens beskrivning:

DEC Decrement register or memory

RTN	A–1→A eller M(EA)–1→M(EA)
Flaggor	N: Ettställs om resultatets teckenbit (bit 7) får värdet 1 Z: Ettställs om samtliga åtta bitar i resultatet blir noll V: Ettställs om 2-komplementoverflow uppstår C: Påverkas ej
Beskrivning	Subtraherar 1 från operanden

Detaljer:

Instruktion DEC Variant	Adressering metod	OP	#	~	Operation	Flaggor N	Z	V	C
DECA	Inherent	08	1	3	A–1→A	Δ	Δ	Δ	-
DEC Adr	Absolute	38	2	4	M(Adr) –1 → M(Adr)				
DEC n,SP	Indexed	48	2	4	M(n+SP) –1 → M(n+SP)				
DEC n,X	Indexed	58	2	4	M(n+X) –1 → M(n+X)				
DEC A,X	Indexed	68	1	4	M(A+X) –1 → M(A+X)				
DEC n,Y	Indexed	78	2	4	M(n+Y) –1 → M(n+Y)				
DEC A,Y	Indexed	88	1	4	M(A+Y) –1 → M(A+Y)				

Instruktionen är av typ "Read/Modify/Write", dvs. operanden måste först läsas, för att bli tillgänglig i ALU:n, därefter utförs själva operationen och slutligen ska resultatet skrivas tillbaks till samma plats som där det hämtades.

I de nästföljande uppgifterna ska styrsignalsekvenser för DEC-instruktionen implementeras. Vi börjar med varianten `DECA`, speciellt för att belysa själva operationen och dess flaggsättning. Vi fortsätter därefter med tre ytterligare adresseringssätt `Adr`, `n,SP` och `A,X`, som väsentligt utökar användbarheten av instruktionen.

Uppgift 14.10

Implementera styrsignalsekvens för instruktionen

`DECA`.

Börja med att skapa ytterligare en konfigurationsfil `test_dec.fmem`, för test av den nya instruktionen. Fortsätt komplettera `flisp_ins.fcs` så att de nya instruktionerna läggs till instruktionsuppsättningen.

Instruktionen beskrivs av följande RTN:

A-1→R; ALU(N,Z,V)→CC

R→A

```
test_dec.fmem
#ClearAllMemory
#ClearAllRegisters

Operationskod och operandinformation
läggs i minnet:
#SetMemory      20=08

Register A ges initialvärde
#SetRegister    A=FF

RESET-vektor
#SetMemory  FF=20
```

För operationen kan lämpligen följande ALU-operation användas:

1	0	0	1	U=D + C_{in}	u_7	(1)	(2)	(3)
1	0	1	0	U=D + FF_{16}	u_7	(1)	(2)	(3)
1	0	1	1	U=D + F + C	u_7	(1)	(2)	(3)

Flaggorna, utom C, ska sättas av ALU-operationen.

DECA

Till-stånd	Summa-term	RTN-beskrivning	Aktiva (=1) Styrsignaler	Kommentarer
Q_4	(Q_4●)			Operationens resultat till R Flaggsättning
Q_5	(Q_5●)			Resultatet återförs till A

Skapa också en konfigurationsfil för test av instruktionen.

Adress	Maskin-kod	Assemblerkod	RTN
20	08	DECA	A←A–1
21			

Uppgift 14.11

Implementera styrsignalsekvenser för instruktionsvarianterna:

```
DEC Adr
DEC n,SP
DEC A,X
```

Gemensamt för varianterna är att instruktionen måste delas upp i tre delar:

- Adressberäkning, dvs. läsning från minnet
- Operand läses från minnet, operation utförs
- Skrivcykel, återför resultat till minnet.

DEC Adr

Adressberäkningarna utförs under första cykeln samtidigt ökas PC för att peka på nästa instruktion. Under andra cykeln utförs själva operationen så att resultatet kan återföras till minnet under den sista cykeln.

Adr→TA; PC+1→PC

R→M(TA)

Operandens adress hålls här i TA-registret under instruktionen. Komplettera följande tabell:

Till-stånd	Summa-term	RTN-beskrivning	Aktiva (=1) Styrsignaler	Kommentarer
Q_4	(Q_4●)	Adr→TA;PC+1→PC		Adressberäkning
Q_5	(Q_5●)			Operandhämtning, Operation, resultat till R Flaggsättning
Q_6	(Q_6●)	R→M(TA)		Resultatet återförs till minnet

DEC n,SP

Denna variant skiljer sig under adressberäkningen genom att vi nu i stället läser den konstanta förskjutningen given av n, till register T. Därefter bildar vi styrsignaler för att adressera minnet med n,SP.

n→T; PC+1→PC

Operandens adress utgörs nu av n+SP, operanden betecknas M(n+SP), komplettera tabellen:

Till-stånd	Summa-term	RTN-beskrivning	Aktiva (=1) Styrsignaler	Kommentarer
Q_4	(Q_4●)	n→T;PC+1→PC		Adressberäkning
Q_5	(Q_5●)			Operandhämtning, Operation, resultat till R Flaggsättning
Q_6	(Q_6●)	R→M(n+SP)		Resultatet återförs till minnet

DEC A,X

I denna sista variant används innehållet i register A som förskjutning. Denna variant skiljer sig därför under adressberäkningen från n,SP genom att vi nu i stället läser den innehållet i A till register T. Därefter bildar vi styrsignaler för att adressera minnet med A,X.

A→T

Operandens adress utgörs nu av A+X, operanden betecknas M(A+X), komplettera tabellen:

Till-stånd	Summa-term	RTN-beskrivning	Aktiva (=1) Styrsignaler	Kommentarer
Q_4	(Q_4●)	A→T		Adressberäkning
Q_5	(Q_5●)			Operandhämtning, Operation, resultat till R Flaggsättning
Q_6	(Q_6●)	R→M(A+X)		Resultatet återförs till minnet

Då du konstruerat styrsignalsekvenserna fortsätter du med att föra in dem i `flisp_ins.fcs`.

Modifiera nu också konfigurationsfilen för test av DEC (se exemplet i marginalen) så att den innehåller följande testprogram:

Adress	Maskin-kod	Assemblerkod	RTN
20	08	DECA	A←A+1
21	38	DEC B_{16}	M(B_{16})←M(B_{16})+1
22	0B		
23	48	DEC 3,SP	M(3+SP)←M(3+SP)-1
24	03		
25	68	DEC A,X	M(A+X)←M(A+X)-1
26			

```
test_dec.fmem
#ClearAllMemory
#ClearAllRegisters

Operationskoder och operandinformation
läggs i minnet:
#SetMemory      20=08
#SetMemory      21=38
#SetMemory      22=0B
#SetMemory      23=48
#SetMemory      24=03
#SetMemory      25=68

Initialvärden för minne och register:
#SetMemory      0B=45
#SetMemory      09=55
#SetMemory      08=65

#SetRegister    A=06
#SetRegister    SP=06
#SetRegister    X=03

RESET-vektor:
#SetMemory      FF=20
```

I konfigurationsfilen används också direktiv för att placera följande värden i minne och register för att utföra test:

$M(0B_{16})=45_{16}$
$M(09_{16})=55_{16}$
$M(08_{16})=65_{16}$
A=6
SP=6
X=3

Utför nu programsekvensen i simulatorn, rätta eventuella fel i styrsignalsekvenserna så att alla instruktioner fungerar som de ska. Då sekvensen har utförts ska du kunna avläsa följande minnesinnehåll:

$M(0B_{16})=44_{16}$
$M(09_{16})=54_{16}$
$M(08_{16})=64_{16}$

14.2.5 Ovillkorlig programflödeskontroll

Vi har hittills enbart sett exempel på instruktioner som uppdaterar PC på ett sätt som gör att den lämnas pekande på nästa sekventiella instruktion i programflödet. För att avbryta ett sådant sekventiellt flöde används någon instruktion för "programflödeskontroll". Instruktionen kan vara villkorlig, och är då kopplad till någon test av flaggorna i CC-registret. Den kan annars vara ovillkorlig vilket betyder att en programflödesändring sker, oavsett flaggornas tillstånd. För ovillkorlig programflödeskontroll har vi bland andra instruktionerna JMP (”jump”) och BRA (”branch”).

JMP Jump

RTN	EA → PC
Flaggor	Påverkas ej
Beskrivning	Ovillkorlig programflödesändring; nästa instruktion hämtas från effektiva adressen EA.

Detaljer:

Instruktion **JMP** variant	Adressering metod	OP	#	~	Operation	Flaggor N	Z	V	C
JMP Adr	Absolute	33	2	2	Adr → PC	-	-	-	-

BRA Branch always

RTN	PC+Offset → PC
Flaggor	Påverkas ej
Beskrivning	Ett hopp utförs till adressen ADRESS = PC+Offset. Offset räknas från adressen efter branchinstruktionen, dvs. vid uträkningen av hoppadressen pekar PC på operationskoden som (eventuellt) finns direkt efter branchinstruktionen i minnet

Detaljer:

Instruktion **BRA**	Adressering metod	OP	#	~	Operation	Flaggor N	Z	V	C
BRA Adr	Relativ	21	2	4	PC+Offset → PC	-	-	-	-

De visade instruktionsformerna åstadkommer samma sak, dvs. placerar en ny adress i PC. Skillnaden är hur denna adressinformation kodas in i instruktionen. I det första fallet, JMP, anges den absoluta adressen, medan den andra varianten BRA, kodar adressen som en offset till aktuell PC, dvs. instruktionens förhållande till destinationsadressen är positionsoberoende.

Ytterligare en skillnad mellan instruktionerna är att BRA endast finns med PC-relativ adressering, medan JMP kan användas med flera adresseringssätt.

I detta och de kommande avsnitten ska vi gå igenom exempel på styrsignalsekvenser för instruktioner för programflödeskontroll.

Uppgift 14.12

Då du konstruerat styrsignalsekvenserna fortsätter du med att föra in dem i `flisp_ins.fcs`.

JMP Adr

Instruktionen placerar effektiva adressen i PC, observera att detta är det värde som följer direkt efter operationskoden i minnet och det räcker alltså med en läscykel. PC ska nu inte, som tidigare inkrementeras för att peka på nästa instruktion. Ingen flaggsättning ska heller utföras, varför implementeringen blir enkel:

M(PC)→PC

Komplettera följande tabell med de nödvändiga styrsignalerna:

Till-stånd	Summa-term	RTN-beskrivning	Aktiva (=1) Styrsignaler	Kommentarer
Q_4	(Q_4●)	M(PC)→PC		Data från minne till PC; Nästa...

BRA Adr

Den PC-relativa adressberäkningen för BRA-instruktionen är något mer komplicerad. Instruktionen består av operationskod och "offset", relativ PC, som beräknats då PC innehåller adressen till nästa instruktion. Sambandet mellan BRA-instruktionens adress, destinationens adress och offseten skrivs därför:

Instruktionsadress + 2 + OFFSET = Destinationsadress

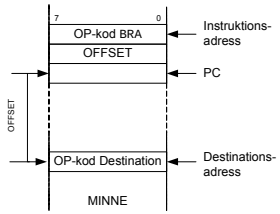

Då exekveringsfasen inleds innehåller PC adressen till OFFSET, RTN för hela instruktionen kan därför skrivas:

PC+1+(PC)→PC

Vi delar upp detta i en styrsignalsekvens genom att först placera PC i T-registret för den kommande beräkningen och samtidigt placera PC i register TA för inläsning av OFFSET från minnet. Observera att värdet för PC i register T nu är 1 mindre än det värde som *ska* användas vid beräkningen av destinationsadressen:

PC→T; PC→TA

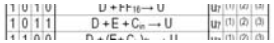

Därefter utförs själva adressberäkningen. Vi kompenserar nu värdet för PC med att addera även konstanten 1 till den resulterande destinationsadressen och resultatet placeras i register R:

M(TA)+T+1→R

Slutligen återförs resultatet till PC, varefter instruktionen är utförd:

R→PC

Komplettera följande tabell med de saknade styrsignalerna:

Till-stånd	Summa-term	RTN-beskrivning	Aktiva (=1) Styrsignaler	Kommentarer
Q_4	(Q_4●I_{21})	PC→T; PC→TA		Operandhämtning
Q_5	(Q_5●I_{21})	M(TA)+T+1→R		Adressberäkning
Q_6	(Q_6●I_{21})	R→PC		Resultatet återförs till PC

```
test_jmpbra.fmem
#ClearAllMemory
#ClearAllRegisters

Operationskoder och operandinformation
läggs i minnet:
#SetMemory      20=33
#SetMemory      21=24
#SetMemory      24=21
#SetMemory      25=FA

RESET-vektor:
#SetMemory      FF=20
```

Efter att ha lagt till styrsignalsekvenser för instruktionerna JMP och BRA i kan vi använda följande enkla testprogram för kontroll (se även exempel i marginalen):

Adress	Maskin-kod	Assemblerkod		RTN
20	33	JMP	24_{16}	24_{16}→PC
21	24			
22				
23				
24	21	BRA	20_{16}	20_{16}→PC
25	FA			
26				

Observera hur offset och destinationsadress för BRA-instruktionen bestämts i programexemplet: det ska gälla att:

Instruktionsadress + 2 + OFFSET = Destinationsadress

dvs.

(24_{16} + 2 + FA_{16}) (mod 256) = 20_{16}

14.2.6 Villkorlig programflödeskontroll

Villkorlig programflödesändring använder flaggorna i CC-registret för att bestämma om en programflödesändring ska utföras, eller inte. Vi kan välja att testa enskilda flaggor, men även olika kombinationer av flaggbitar som realiserar önskade testvillkor.

Följande tabell listar de enkla flaggvillkoren:

Instruktion (Mnemonic)	Funktion	Villkorsindikation
"Branch if carry set" (BCS)	"Hopp" om *carry*	C=1
"Branch if carry clear" (BCC)	"Hopp" om ICKE *carry*	C=0
"Branch if equal" (BEQ)	"Hopp" om *zero*	Z=1
"Branch if not equal" (BNE)	"Hopp" om ICKE *zero*	Z=0
"Branch if minus" (BMI)	"Hopp" om *negative*	N=1
"Branch if plus" (BPL)	"Hopp" om ICKE *negative*	N=0
"Branch if overflow set" (BVS)	"Hopp" om *overflow*	V=1
"Branch if overflow clear" (BVC)	"Hopp" om ICKE *overflow*	V=0

Betrakta nu som exempel instruktionen BCS (Branch if carry set).

BCS Adr

Instruktion **BCS**	Adressering				Operation	Flaggor			
	metod	OP	#	~		N	Z	V	C
BCS Adr	Relativ	28	2	4	if(C=1) PC+Offset → PC	-	-	-	-

Om C-flaggan är 1 ska programflödesändring utföras, annars ska instruktionen omedelbart efter den villkorliga instruktionen utföras. Detta kan kortare skrivas:

```
if( C=1)
    Destinationsadress→PC
else
    PC+2→PC
```

Om vi utgår från utförandefasen av BRA i föregående uppgift ersätts nu den ovillkorliga överföringen i tillstånd Q_6 (R→PC) av den villkorliga överföringen:

```
if( C=1)
    R→PC
else
    PC+2→PC
```

Styrsignalsekvensen för en villkorlig instruktion ska därför dels beräkna destinationsadressen vid uppfyllt villkor och placera denna adress i register R, dels ska adressen till nästa instruktion placeras i PC, för den händelse villkoret inte är uppfyllt. Avslutningsvis aktiveras LD_{PC} endast om villkoret är uppfyllt, RTN cykelvis blir:

PC→T; PC→TA,

M(TA)+T+1→R; PC+1→PC,

if(C=1) R→PC

Därefter är instruktionen utförd. Vi sätter samman och får den färdiga styrsignalsekvensen enligt följande tabell:

Till-stånd	Summa-term	RTN-beskrivning	Aktiva (=1) Styrsignaler	Kommentarer
Q_4	(Q_4●I_{28})	PC→T; PC→TA	OE_{PC}; LD_T; LD_{TA}	Operandhämtning
Q_5	(Q_5●I_{28})	M(TA)+T+1→R; PC+1→PC	MR;f_3; f_1; f_0;g_0;g_{14}; LD_R; INC_{PC}	Adressberäkning
Q_6	(Q_6●I_{28})	if(C=1) R→PC	OE_R; LD_{PC}=C; NF	Om C=1 återförs resultatet till PC

Styrsignalsekvenser för övriga villkorliga instruktioner är likartad; det är bara bildandet av villkoret (LD_{PC}=?) som skiljer dem åt. Följande tabell ger en översikt av villkorsindikatorer med motsvarande uttryck (syntax).

Instruktion (Mnemonic)	Villkors-indikation	**Syntax**
"Branch if carry set" (BCS)	C=1	C
"Branch if carry clear" (BCC)	C=0	! C
"Branch if equal" (BEQ)	Z=1	Z
"Branch if not equal" (BNE)	Z=0	! Z
"Branch if minus" (BMI)	N=1	N

"Branch if plus" (BPL)	N=0	!N
"Branch if overflow set" (BVS)	V=1	V
"Branch if overflow clear" (BVC)	V=0	!V
"Branch if higher" (BHI)	C+Z = 0	!(C+Z)
"Branch if lower or same" (BLS)	C+Z = 1	C+Z
"Branch if greater than" (BGT)	(N⊕V)+Z= 0	!((NXV)+Z)
"Branch if greater or equal" (BGE)	N⊕V=0	!(NXV)
"Branch if less than" (BLT)	N⊕V=1	NXV
"Branch if less or equal" (BLE)	(N⊕V)+Z=1	(NXV)+Z

Du kan använda Instuction Builder:s villkorsfält för att bilda AND-villkor mellan enskilda styrsignaler och evaluerade villkor.

För att som exempel ladda PC under villkoret Z=0, väljer du först detta villkor i Condition-fältet.

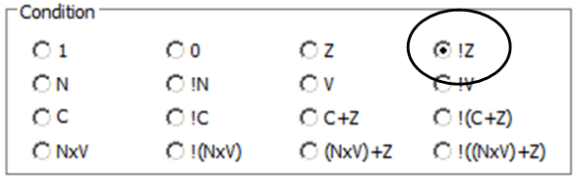

Därefter flyttar du styrsignalen från fältet Apply condition, till fältet Remove Condition, genom att dubbelklicka på signalens namn.

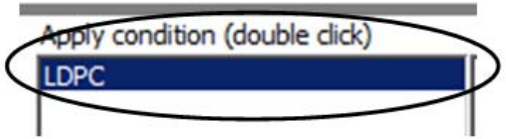

Namnet flyttas nu:

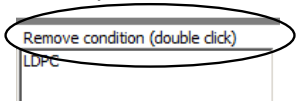

och detta betyder att villkoret läggs till just denna styrsignal. Observera att signaler som inte flyttas till detta fält inte heller kommer att ingå i villkorsuttrycket. Vill du återställa, dvs. ta bort villkoret från styrsignalen dubbelklickar du på dess namn i Remove condition-fältet.

Uppgift 14.13

Implementera styrsignalsekvensen för instruktionen BNE.

Instruktion **BNE**	Adressering				Operation	Flaggor			
	metod	OP	#	~		N	Z	V	C
BNE Adr	Relativ	25	2	4	if(Z=0) PC+Offset → PC	-	-	-	-

Komplettera följande tabell:

BNE Adr

Till-stånd	Summa-term	RTN-beskrivning	Aktiva (=1) Styrsignaler	Kommentarer
Q_4	(Q_4●)	PC→T; PC→TA		Operandhämtning
Q_5	(Q_5●)	M(TA)+T+1→R; PC+1→PC		Adressberäkning
Q_6	(Q_6●)	if(Z=0) R→PC		Om Z=0 återförs resultatet till PC

Lägg till instruktionen i `flisp_ins.fcs`.

Kontrollera funktionen med hjälp av följande testprogram, se även exemplet i marginalen.

Adress	Maskin-kod	Assemblerkod		RTN
20	F0	LDA	#3	3→A
21	03			
22	08	DECA		A-1→A
23	25	BNE	22_{16}	if(Z=0)22_{16}→PC
24	FD			
25	21	BRA	20_{16}	20_{16}→PC
26	F9			

Konfigurationsfil för test av BNE

```
#ClearAllMemory
#ClearAllRegisters

Operationskoder och operandinformation
läggs i minnet:
#SetMemory      20=F0
#SetMemory      21=03
#SetMemory      22=08
#SetMemory      23=25
#SetMemory      24=FD
#SetMemory      25=21
#SetMemory      26=F9

RESET-vektor:
#SetMemory      FF=20
```

Lägg slutligen till instruktionerna:

BEQ, BCS och BCC

i `flisp_ins.fcs`.

14.2.7 Skiftoperationer

Instruktioner för skiftoperationer, dvs. aritmetiskt skift, logiskt skift och rotation skiljer sig åt endast i hur bitar skiftas in och ut i ändpositionerna. Vi ger här exempel på logiskt skift.

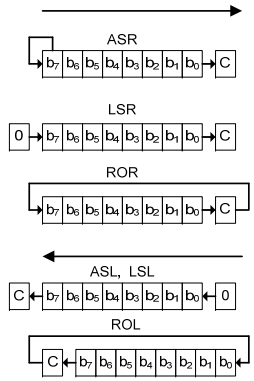

LSL Logical shift left

RTN	A <<1 → A eller M(EA) <<1 → M(EA)
Flaggor	N: Kopia av bit 7 efter skiftet. Z: Ettställs om samtliga åtta bitar i resultatet blir noll. V: Ettställs om C och bit 7 är olika efter operationen, dvs. overflow vid 2-komplements-representation inträffar. C: bit 7 före skiftet blir ny carrybit efter skiftet.
Beskrivning	Skiftar operanden ett steg till vänster, dvs. multiplicerar ett tal med eller utan inbyggt tecken med 2

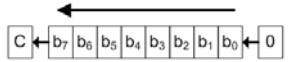

Detaljer:

Instruktion **LSL**	Adressering				Operation	Flaggor			
variant	metod	OP	#	~		N	Z	V	C
LSLA	Inherent	0B	1	3	A<<1 → A	Δ	Δ	Δ	Δ

1	1	0	1	D<<1 (C_{in})→ U
1	1	1	0	(C_{in}) D >> 1→ U
1	1	1	1	(d_7) D >> 1→ U

Skiftoperationer

15 Maskinprogrammering

I detta kapitel fortsätter vi att studera hur maskininstruktioner sätts samman i ett maskinprogram som vi placerar i minnet och därefter låta FLISP utföra. Kapitlet omfattar:

- en översikt där du får tillfälle att bekanta dig med hur simulatorn fungerar, samt
- maskinprogrammering, dvs. inmatning och test av operationskoder och operander, för enklare instruktionssekvenser.

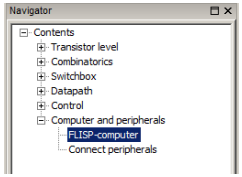

15.1 Översikt av simulatorn

Vi skall börja med att använda FLISP-simulatorn för att mata in ett maskinprogram (ett antal maskininstruktioner) i minnet. Vi fortsätter med att studera utförandet av programmet, dels genom att *stega* oss genom programmet, dels genom att exekvera programmet automatiskt.

Starta FLISP-simulatorn, välj Computer and peripherals|FLISP-computer.

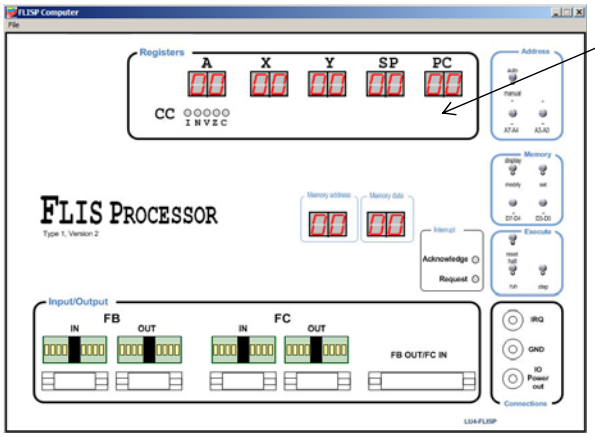

Visar FLISP:s registerinnehåll

FLISP-simulatorn innehåller en rad olika funktioner men vi koncentrerar oss i detta kapitel på en övervakningsfunktion (monitor) med vilken vi kan undersöka såväl minnesinnehåll som programutförande i FLISP.

Välj nu därför menyalternativet File|Monitor.

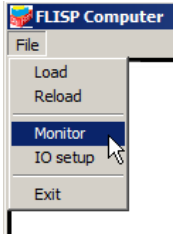

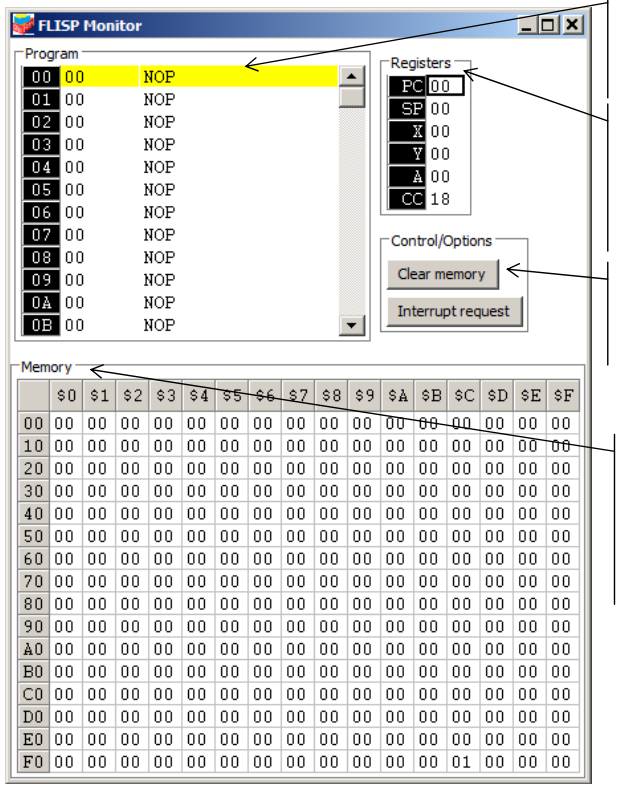

Program
Visar minnesinnehåll tolkat som instruktioner (disassemblering).

Registers
Visar registerinnehåll, dessa kan ändras genom att markören placeras i registrets fönster och det nya värdet skrivs in, avsluta med <Enter>.

Nollställ hela minnet

Memory:
Visar minnesinnehåll, minnets innehåll kan ändras genom att markören placeras i minnesadressens fönster och det nya värdet skrivs in, avsluta med <Enter>.

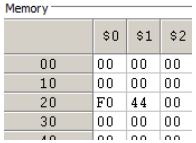

Uppgift 15.1

Placera nu följande programsekvens i minnet genom att mata in maskinkoden för sekvensen med start på adress 20_{16}.

Adress	Maskinkod	Assemblerkod		RTN
20	F0	LDA	#$44	44_{16}→ A
21	44			
22	94	SUBA	#1	A-1→ A
23	01			
24	E1	STA	$05	A→ M(5)
25	05			
26	21	BRA	$22	22_{16}→ PC
27	FA			

Ställ markören på adress 20_{16} i minnet och märk upp innehållet. Skriv in den första operationskoden ($F0_{16}$). Ställ därefter markören på adress 21_{16}. Skriv nu in operanden 44_{16}.

Du kan använda programsektionen för att kontrollera att du verkligen matar in rätt instruktion. Placera programsekvensens startadress 20_{16} i register PC och tryck <Enter>.

Observera hur innehållet i programsektionen nu uppdateras med disassembleringen av den inmatade instruktionen.

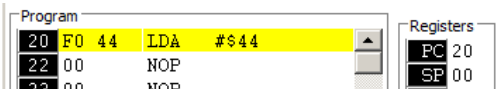

Fortsätt mata in resten av maskinkoderna t.o.m adress 27_{16} i minnet, observera ändringar i programsektionen allt eftersom minnesinnehållen ändras. Då hela sekvensen matats in ska det se ut på följande sätt:

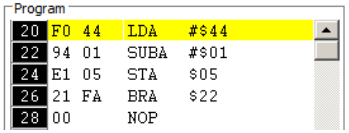

Programexekvering styrs från FLISP-simulatorn. Med hjälp av simulatorn ska du nu titta närmre på instruktionsexekveringen i FLISP. Simulatorn har flera funktioner för detta men i detta kapitel nöjer vi oss med funktionen step, utför nästa instruktion. Den instruktion som står i tur att utföras, utpekad av register PC, märks upp med gul bakgrund i simulatorns programsektion.

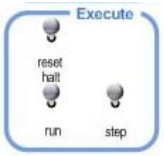

Uppgift 15.2

- Utför nästa instruktion genom att klicka på omkopplaren step ("stega").

PC ökas och pekar nu på nästa instruktion. Programsektionen uppdateras och återspeglar detta varefter registersektionen uppdateras med nytt innehåll i register A.

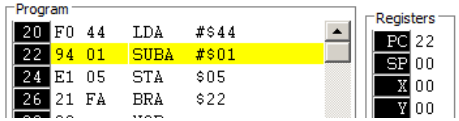

Observera att såväl monitorfönstret som FLISP-simulatorns fönster uppdateras.

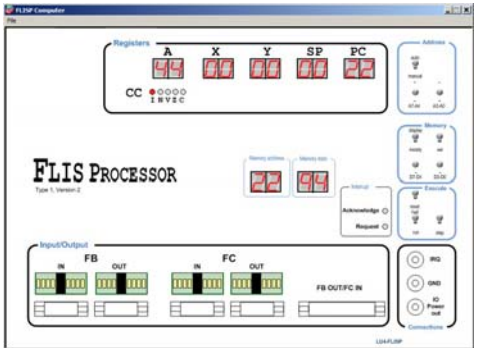

- Stega SUBA-instruktionen, observera innehållet i register A.
- Stega STA-instruktionen, observera innehållet i minnesadress 5.

16 Assemblerprogrammering

I detta avslutande kapitel behandlar vi assemblerprogrammering, en ”ett–till–ett”–översättning från maskinspråket. Kapitlet behandlar huvudsakligen:

- Programutveckling för FLISP och ytterligare funktioner hos simulatorn.
- Grundläggande assemblerprogrammering:
  - enkla programstrukturer som flödesval och subrutiner, samt
  - reservering av minne för program och data.
- Beskrivning av yttre enheter anslutna till FLISP-datorn:
  - programstyrd in- och utmatning från/till yttre enheter, samt
  - avbrottstyrdstyrd in- och utmatning från/till yttre enheter.

16.1 Programutveckling i assemblerspråk

DigiFlisp kan användas för programutveckling i assemblerspråk och innehåller funktioner för:

- **Textredigering** – programmet skrivs i form av källtext, dvs. en textfil som innehåller instruktioner och direktiv till assemblatorn.
- **Assemblering** – då programmet är färdigt måste det översättas till maskinkod innan det kan testas i en måldator eller simulator. Översättningen av programmet, assembleringen, utförs automatiskt av assemblatorn. Vid assembleringen skapas laddfiler och en listfil.
- **Test** – i en laddfil finns programmet representerat på en form som kan överföras till simulatorer och laborationsutrustning där det tolkas som instruktioner och data. Då programmet har överförts till simulator eller laborationsutrustning kan det utföras (*exekveras*). Man kan då kontrollera programmets funktion.

16.1.1 Skapa ett assemblerprogram

Källtexten skrivs/redigeras med hjälp av en *Editor*, filnamnet ska sluta med `.sflisp` (*source FLISP*) för att kännas igen som en källtextfil för FLISP. Färgad syntax används för att hjälpa dig upptäcka enklare stavningsfel.

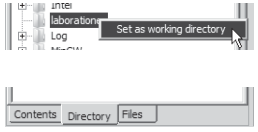

Börja med att skapa ett lämpligt arbetsbibliotek för dina filer, (här har vi valt `C:\laborationer` men du vill säkert placera dina filer på något annat ställe). Använd Navigator, fliken Directory och välj arbetsbiblioteket, se även figur i marginalen.

Du skapar en ny källtextfil genom att välja File | New från menyn. Därefter skriver du in namnet på den fil du vill skapa, skriv nu `Moment1` och klicka på Save. Om du inte anger något filnamnstillägg lägger DigiFlisp automatiskt till `.sflisp`. Nu skapas ett nytt fönster:

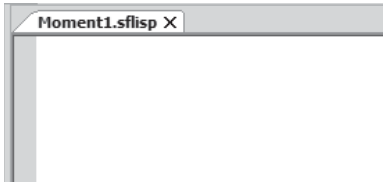

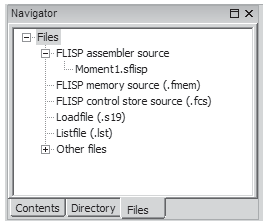

DigiFlisp:s skapar ett nytt fönster där du kan redigera din källtext.

I Navigator, växla till fliken Files, här har du en översikt av alla filer i ditt arbetsbibliotek. Expandera FLISP assembler source

Uppgift 16.1

Skriv nu in en källtext med följande instruktionssekvens:

Observera hur texteditorn färglägger din text:

- Ett giltigt symbolfält färgas grönt
- En giltig instruktion (eller ett assemblerdirektiv) färgas blå
- En giltig operand (eller argument till direktiv) färgas röd
- Kommentarer färgas grå.

Notera speciellt hur instruktionen:

```
STAA   $FB
```

färgas grön, dvs. tolkas som en symbol. Detta beror på att vi (avsiktligt) stavat instruktionen fel: rätt stavning är `STA`. Låt felet vara kvar, vi ska strax rätta till det.

- Rader som inleds med ’`;`’ tolkas som kommentarer.
- Med direktivet `ORG` (origin) anger du programmets startadress.
- Dollartecknet anger att påföljande talvärde ska tolkas på hexadecimal form ($FB = FB_{16}).

För att spara filen använder du nu File | Save.

Om du snabbt vill göra en kopia av denna källtext gör du File | Save As och väljer ett nytt namn.

16.1.2 Assemblering

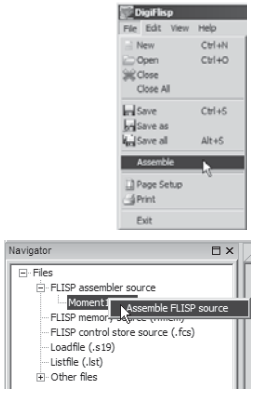

Vid assembleringen översätts källtexten till en laddfil som innehåller maskinkoden, med tillägget .s19 av den inbyggda assemblatorn. Dessutom skapas ytterligare en laddfil, med annorlunda format och med tillägget .fmem, som även kan användas med den fasta styrenheten i DigiFlisp. Slutligen skapas också en listfil (med tillägget .lst) som kortfattat kan sägas innehålla information från såväl källtexten som laddfilen.

Du kan välja på två olika sätt att assemblera källtexten.

1. Välj från menyn File|Assemble från menyn, då öppnas en dialogruta där du får ange namnet på den fil du vill assemblera.
2. I Navigator|Files, välj den fil du vill assemblera, högerklicka och välj Assemble FLISP source.

Uppgift 16.2

- Assemblera filen `Moment1.sflisp`

Assemblatorn kommer att klaga på den felstavade instruktionen:

```
Messages
Assembling: 'Moment1.sflisp'
C:/laborationer/Moment1.sflisp:6:Error: Illegal mnemonic
1 error(s).
```

Felutskrift från assemblator

Efter filnamnet, med fullständig sökväg (som kan se annorlunda ut i ditt exempel) skrivs radnummer inom parentes, därefter typ av fel.

'`Illegal mnemonic`' betyder att det inte finns någon sådan instruktion (`STAA`).

- Dubbelklicka nu (vänster knapp) på felutskriften. Markören i marginalen pekar ut raden i källtextfilen som genererat felet.

```
Moment1.sflisp ×
    ;
    ;       Moment1.sflisp
    ;
            ORG     $20
start:      LDA     $FC
            STAA    $FB
            JMP     start
```

- Det är meningslöst att försöka testa ett program som gett felutskrift vid assembleringen. Rätta därför felet och assemblera på nytt.

Tänk på att korrekt ”färgad syntax” inte nödvändigtvis innebär att ditt assemblerprogram är korrekt: det är snarare till för att göra dig uppmärksam på enklare stavfel, syntaxfel etc. Därför kan det i bland hända att du får felmeddelanden även om du stavat såväl instruktioner som operander riktigt.

16.1.3 Laddfil, konfigurationsfil och listfil

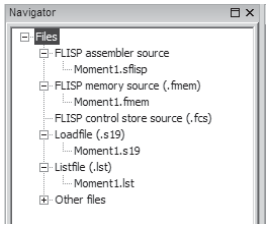

Laddfilen används för att överföra programmet (som maskinkod) till en måldator eller en simulator. Det är knappast nödvändigt att känna till laddfilsformatet i detalj men vi visar ändå hur laddfilen (`Moment1.s19`) för vårt programexempel `Moment1.sflisp` ser ut.

```
Moment1.sflisp  Moment1.s19 ×
S1090020F1FCE1FB3320BA
S9030020DC
```

Exempel på en laddfil.

Vid assembleringen skapas också konfigurationsfilen `Moment1.fmem`, med det format vi använde i kapitel 14. Detta ger dig möjlighet generera testprogram för FLISP:s fasta styrenhet.

Listfilen (`Moment1.lst`) kan ofta vara användbar då man testar sitt program. Listfilen innehåller dels det ursprungliga assemblerprogrammet, men dessutom information om den maskinkod som skapats vid assembleringen och på vilka adresser maskinkoden hamnat. En del av listfilen för vårt programexempel ser ut på följande sätt:

```
File: Moment1.lst
                        1. ;
                        2. ;       Moment1.sflisp
                        3. ;
20                      4.         ORG   $20
20 F1 FC                5. start:  LDA   $FC
22 E1 FB                6.         STA   $FB
24 33 20                7.         JMP   start
26                      8.
```

Listfilen innehåller förutom källtexten information om absoluta adresser och den maskinkod som genereras vid assembleringen.

Listfilen används vanligtvis för att identifiera absoluta adresser som man angett med hjälp av symboler. Exempelvis vill man kunna kontrollera vissa variablers värden (minnesinnehåll på någon adress) eller sätta så kallade *brytpunkter* för programexekvering.

I nästa avsnitt ska vi studera ytterligare funktioner hos FLISP-simulatorn. Vi använder då en enkel programsekvens som du nu skapar i följande uppgift.

Uppgift 16.3

Instruktionen `COMA` används för att invertera (bitkomplementera) bitmönstret i register A. Utgå ifrån `Moment1.sflisp`, skapa en ny källtext `Complement.sflisp` och skriv ett assemblerprogram som utför operationer enligt flödesplanen i marginalen.

Spara programmet: du ska få tillfälle att undersöka det alldeles strax.

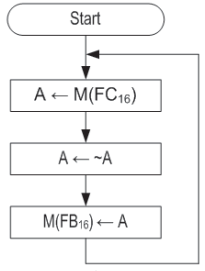

Flödesplan

16.2 Simulatorns grundläggande funktioner

Med FLISP-simulatorns hjälp kan du få en god förståelse för hur assemblerinstruktioner fungerar. Du kan utföra ett assemblerprogram instruktionsvis och i lugn och ro studera effekterna.

16.2.1 In- och utmatning

Vi ska nu fortsätta arbeta med programmet i `Complement.sflisp` från föregående avsnitt. Eftersom programmet läser från och skriver till portar (utför in- och utmatning) ska vi göra vissa förberedelser innan vi provar programmet i simulatorn.

Öppna dialogfönstret för simulatorns anslutningar

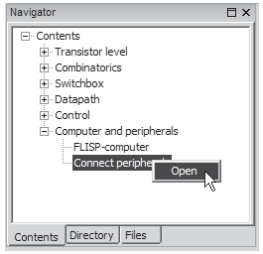

Till simulatorn finns också en fristående del som kallas "IO-simulator" (Input/Output-simulator). Dess uppgift är att simulera olika omgivningar till FLISP-datorn, dvs. de enheter som inmatning sker från och utmatning sker till. Eftersom IO-simulatorn innehåller olika typer av kringenheter och dessa kan kopplas på olika sätt till FLISP:s portar måste vi göra vissa inställningar.

Välj Connect peripherals:

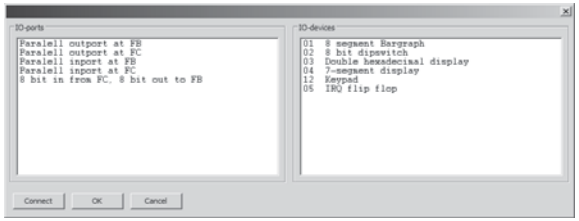

Dialogfönster för IO-simulatorns möjliga anslutningar till in- och utportar hos FLISP

De två minnesadresserna som upplåts för in- och utmatning möjliggör totalt 4 portar eftersom vi använder MR och MW signalerna för att avkoda riktningen.

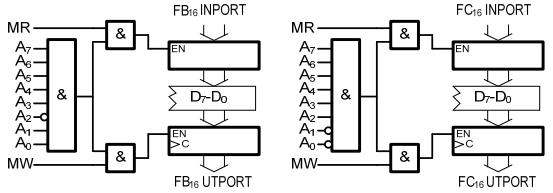

Figur 16.1 FLISP avkodningslogik för IO

De två adresserna FB_{16} och FC_{16} är alltså var för sig försedda med en inport och en utport, vilket gör att vi kan ansluta maximalt 4 kringenheter samtidigt. Genom att välja mellan de olika alternativen i dialogfönstret kan du kombinera flera olika anslutningar.

- Välj nu först IO-porten Paralell inport at FC och därefter IO-enheten 8 bit dipswitch. Klicka på Connect.
- Välj nu Paralell outport at FB och därefter 8 segment Bargraph, klicka på Connect.
- Klicka slutligen på på OK för att återgå.

Två nya fönster skapas nu: DIPSWITCH i IO-simulatorn används för att simulera en *8-bitars omkopplare*. Omkopplaren används för att ge indata till vårt program.

Dessutom skapas den simulerade utenheten BARGRAPH, en *ljusdiodramp*, som används som indikator för utdata från vårt program.

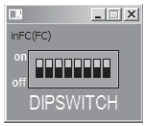

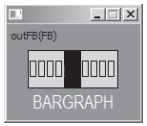

De olika brytarnas lägen på omkopplaren kan nu läsas som ett 8-bitars dataord från adress FC_{16}:

```
LDA  $FC
```

Du kan ändra omkopplarnas lägen genom att klicka i de grå/svarta fälten.

De 8 omkopplarna representeras med fält av grå/svarta ytor. Genom att klicka i ett sådant fält ändrar du omkopplarens utsignal mellan 0 (off) och 1 (on).

Ställ in värdet 1 på omkopplaren genom att klicka på fältet för bit 0.

Din 'klickning' motsvarar en omställning av denna knapp. Du kan ändra varje knapp på samma sätt.

Utdata som skrivs till adress FB_{16} kan avläsas på ljusdiodrampen:

```
STA  $FB
```

Värdet i ackumulator A skrivs till ljusdiodrampen.

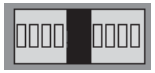

Röda indikatorer tolkar du som '1', medan de gula tolkas som '0'.

Uppgift 16.4

1. Öppna filen `Complement.sflisp`

Assemblerdirektiv är `EQU` (*equate*) kan användas för att definiera konstanter och fasta adresser. Om exempelvis en DIPSWITCH är ansluten till adressen FC_{16} i måldatorns minne kan vi definiera:

```
DIPSWITCH   EQU    $FC
```

På motsvarande sätt kan en ljusdiodramp på adress FB_{16} definieras:

```
LED         EQU    $FB
```

1. Ändra i källtexten `Complement.sflisp` så att symbolerna `DIPSWITCH` och `LED` används som portadresser.
2. Assemblera filen, rätta eventuella fel.
3. Du kan starta FLISP-simulatorn via Navigator|Files, expandera Loadfile och välj filen `Complement.s19`, högerklicka:
4. För att kunna sätta programräknaren PC till programmets startadress, 20_{16}, kan vi använda simulatorns monitorfunktion på samma sätt som i förra kapitlet. Välj File | Monitor i FLISP-simulatorn.

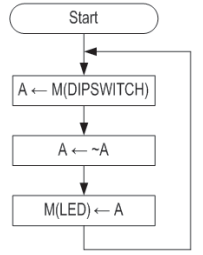

Flödesplan

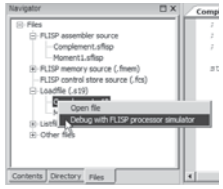

5. Sätt programmets startadress 20_{16} i PC och tryck <Enter>.

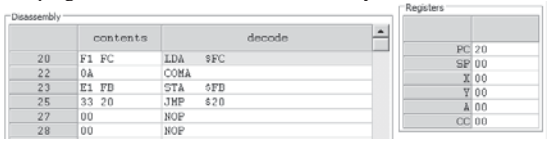

6. Ställ in följande olika värden på omkopplaren – utför programmet med run, dvs. klicka på strömställaren halt/run, du kan ändra hastigheten genom att nu klicka på step, prova detta, upprepade gånger. Under simulatorns programexekvering ändrar du inställningarna på omkopplaren och observerar ändringarna hos ljusdiodrampen. Fyll i följande tabell:

Inställt värde (binärt)	Avläst värde (binärt)
1111 0000	
1010 1010	
1100 0011	

Uppgift 16.5

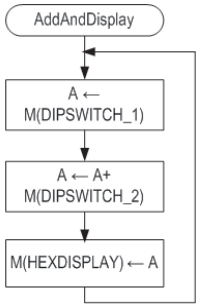

I denna uppgift används två omkopplare och en visningsindikator för hexadecimala siffror (HEXDISPLAY).

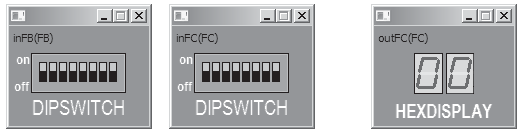

Skapa en källtextfil `AddAndDisplay.sflisp`. Skriv en programsekvens som läser av och adderar värden från två omkopplare anslutna till adress FB_{16} (DIPSWITCH_1) och FC_{16} (DIPSWITCH_2) och därefter skriver ut summan på visningsindikatorn ansluten till adress FC_{16}, vi bortser här ifrån spill. Skriv färdigt programsekvensen:

```
; Symbolfält          Mnemonic/
                      direktiv      Operand
DIPSWITCH_1:
DIPSWITCH_2:
HEXDISPLAY:

                      ORG           $20
AddAndDisplay:
```

Assemblera och testa programsekvensen, rätta eventuella fel.

16.2.2 Sju-sifferindikator

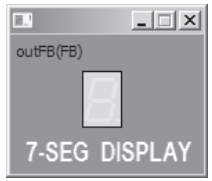

Med en sju-sifferindikator kan man på ett enkelt sätt presentera tecken som kan hänföras till de välbekanta siffrorna 0-9. Namnet kommer av att det faktiskt går att representera dessa siffror, om än något kantigt, med endast sju olika streck, vilka också kallas *segment*. Det finns också ett åttonde segment vars uppgift är att tända en decimalpunkt.

Under detta moment ska du konstruera ett assemblerprogram som utför översättning och utmatning av de binära siffrorna 0 t.o.m. 9 till motsvarande representationer på sju-sifferindikatorn.

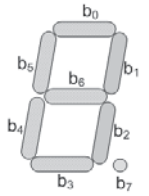

Sju-sifferindikatorn 7-SEG DISPLAY fungerar enligt följande:

- Varje bit, i det dataord (8 bitar) som skrivs till utporten, motsvarar ett segment på sju-sifferindikatorn.
- En *etta* tänder ett segment, en *nolla* släcker segmentet.

Översättningen från en siffra (0-9, A-F) till motsvarande sju-segmentskod beror naturligtvis helt och hållet på vilken typ av sju-sifferindikator man använder.

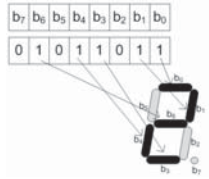

Se exemplet på översättningen av den decimala siffran ’2’ till dess motsvarande sju-sifferkod i marginalen. För att representera siffran 2 måste vi tända de segment som (tillsammans) ger det mest ”2-lika” utseendet, i detta fallet segmenten 0,1,3,4 och 6. Detta motsvarar hexadecimala talet $5B_{16}$ som därför formar siffran två på sifferindikatorn

Uppgift 16.6

Följande tabell illustrerar förhållandet mellan binära koder och sju-segmentskod. Studera speciellt föregående exempel och komplettera i tabellen med med de saknade sju-segmentskoderna.

Decimal siffra		Sju-segmentskod	
	Binär kod	Binär form	Hexadecimal form
0	0000	0111 0111	3F
1	0001		
2	0010	0101 1011	5B
3	0011		
4	0100		
5	0101		
6	0110		
7	0111		
8	1000		
9	1001		

16.2.3 Statisk minnesinitiering

Med ”statisk minnesinitiering” menar man att ett bestämt värde placerats på en given adress innan programmet startas.

Detta görs med assemblerdirektivet `FCB` (*Form Constant Byte*) som instruerar assemblatorn att placera ett värde i måldatorns primärminne.

```
FCB  värde
```

Flera argument (värden) kan ges med direktivet. Dessa måste då skiljas åt med kommatecken.

```
FCB  värde1,värde2,värde3      etc.
```

Observera att inga blanka tecken får finnas mellan värden och kommatecken.

Uppgift 16.7

Följande exempel illustrerar en tabell, med start på adress 70_{16}. Tabellen innehåller de decimala värdena 0–9.

```
ORG    $70
FCB    0,1,2,3,4,5,6,7,8,9
```

Om tabellen är stor kan man dela upp den i flera rader, assemblerdirektivet ska då upprepas. Följande konstruktion är exempelvis ekvivslent med ovanstående:

```
FCB    0,1,2,3,4
FCB    5,6,7,8,9
```

Skapa en ny källtextfil `DisplaySeg.sflisp` och lägg här in en liknande tabell som i stället för de decimala värdena innehåller de segmentkoder du bestämde i föregående uppgift.

```
; Symbolfält          Mnemonic/direktiv    Operand

                      ORG                  $70
Segmentkod:           FCB
```

I ett flödesdiagram kan vi symboliskt skriva:

A←M(X+A)

Dvs.

- Bestäm en minnesadress genom att addera X och A.
- Placera innehållet på denna adress i A.

Motsvarande operation utförs av assemblerinstruktionen:

```
LDA  A,X
```


Uppgift 16.8

I denna uppgift skapas en programsekvens där vi läser ett värde från omkopplaren ansluten till adress FC_{16}, använder detta värde för att indexera i en tabell med start på adress 70_{16} och slutligen skriver ut det indexerade tabellvärdet till sjusifferindikatorn som är ansluten till adress FB_{16}.

- Fortsätt nu med `DisplaySeg.sflisp`, dvs. tabellen med start på adress 70_{16} som innehåller segmentskoder för siffrorna 0..9 i tur och ordning. Skapa programtexten enligt flödesplanen i marginalen och färdigställ följande:

```
; Symbolfält          Mnemonic/direktiv    Operand
DIPSWITCH:
SEGMENT7:

                      ORG                  $20
DisplaySeg:
DisplaySeg_1:

                      ORG                  $70
Segmentkod:
```

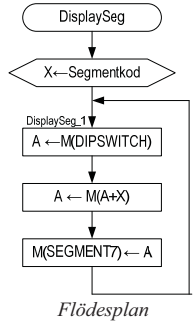

Flödesplan

- Assemblera och rätta eventuella fel, koppla 7-SEG DISPLAY till adress FB_{16} och DIPSWITCH till adress FC_{16}.
- Använd simulatorn och övertyga dig om att programmet fungerar som det ska, dvs. ställ in värdena 0 t.o.m. 9 (0000_2 –1001_2) på omkopplaren och läs av sifferindikatorn.
- Om du gjort allting rätt ska programmet kunna visa siffrorna 0–9 på sifferindikatorn. Om inte, felsök och rätta i programmet och tabellen.
- Prova slutligen med att ställa in värden som är större än 9 på omkopplaren.

Eftersom segmentkodtabellen bara innehåller segmentkoder för de 10 första fallen kommer värdena 10–15 att resultera i "odefinierade" segmentkoder utanför tabellen. Det finns olika sätt att lösa det uppkomna problemet.

- Komplettera tabellen med någon speciell segmentkod för "fel", exempelvis 'E' för alla otillåtna värden hos indata.
- Gör en kontroll (jämförelse) av indata och skriv direkt ut felkoden om det är ett otillåtet värde.

16.2.4 Villkorlig programflödesändring

Instruktionstypen `Bcc` (”*Branch on condition*”) används också för att ange så kallade ”villkorliga programflödesändringar”, dvs. beroende på hur någon test har utfallit så utförs antingen den ena ”grenen” eller den andra. Vi ska nu titta närmare på hur detta är tänkt att användas.

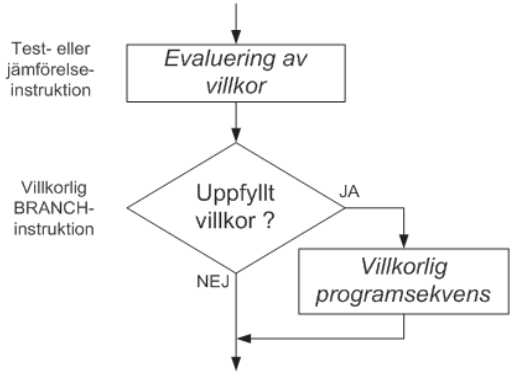

Evaluering av villkor

Villkorsevaluering kan göras explicit med speciella test- eller jämförelse-instruktioner. För jämförelse av två operander kan någon av följande instruktioner (*compare*) användas:

Mnemonic	Funktion	Operation
CMPA	Jämför A med minne	(A)–(M)
CMPSP	Jämför SP med minne	(SP)–(M)
CMPX	Jämför X med minne	(X)–(M)
CMPY	Jämför Y med minne	(Y)–(M)

Observera att även andra instruktioner sätter flaggor på samma sätt som dessa. Det kan exempelvis vara överflödigt att använda en jämförelseinstruktion direkt efter en aritmetikinstruktion.

För test av en operand kan någon av följande instruktioner användas:

Mnemonic	Funktion	Operation
TST	Testa minnesinnehåll	(M)–$00
TSTA	Testa register A	(A)–$00

Testinstruktionerna påverkar endast Z- och N-flaggorna. Även dessa kan i vissa fall utelämnas, då många andra instruktioner påverkar flaggorna på samma sätt.

Villkorstest

14 olika villkor (*condition codes*) kan anges,

CC ○○○○○ INVZC

Assemblersyntaxen är:

```
Bcc <symbol>
```

Där `cc` står för något flaggvillkor givet i tabellen nedan och `<symbol>` är någon lägesangivelse i programmet. Flaggorna N,Z,V och C som används för att bilda de olika villkoren finns samlade i CC-registret i simulatorns registersektion.

Mnemonic	Funktion	Flaggvillkor
Enkla test		
BEQ	“Hopp” om *zero*	Z=1
BNE	“Hopp” om ICKE *zero*	Z=0
BMI	“Hopp” om *negative*	N=1
BPL	“Hopp” om ICKE *negative*	N=0
BVS	“Hopp” om *overflow*	V=1
BVC	“Hopp” om ICKE *overflow*	V=0
Jämförelse av tal utan tecken		
BHI	Villkor: R>M	C + Z = 0
BCC	Villkor: R≥M	C=0
BCS	Villkor: R<M	C=1
BLS	Villkor: R≤M	C + Z = 1
Jämförelse av tal med tecken		
BGT	Villkor: R>M	Z + (N ⊕ V) = 0
BGE	Villkor: R≥M	N ⊕ V = 0
BLT	Villkor: R<M	N ⊕ V = 1
BLE	Villkor: R≤M	Z + (N ⊕ V) = 1

Ett exempel på flödesplan och kodning är följande:

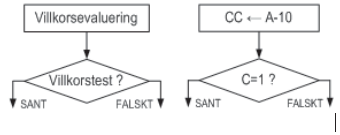


```
          CMPA   #10
          BCS    SANT
FALSKT:   ..
          BRA    SLUT
SANT:     ..

SLUT:
```

dvs. ”SANT”-grenen utförs om värdet i register A är i intervallet 0..9.

Man kan också koda genom att välja komplementärvillkoret. I vårt fall är exempelvis följande instruktionssekvenser likvärdiga:

```
          CMPA   #10
          BCC    FALSKT
SANT:     ..
          BRA    SLUT
FALSKT:   ..

SLUT:
```

```
          CMPA   #10
          BCS    SANT
FALSKT:   ..
          BRA    SLUT
SANT:     ..

SLUT:
```

Uppgift 16.9

I denna uppgift förbättrar vi funktionen hos programsekvensen vi skapade under föregående uppgift.

- Felkoden '*E*' kan visas på sjusifferindikatorn enligt figuren till höger. Definiera segmentkoden som en konstant enligt:

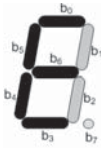


```
SEG_ERROR:    EQU
```

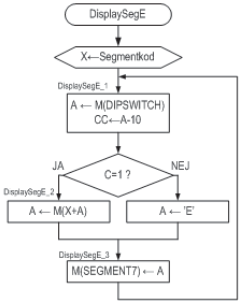

Flödesplan

- Skapa en ny källtext `DisplaySegE.sflisp`, som en kopia av källtexten från föregående uppgift.
- Modifiera programsekvensen så att hänsyn tas till icke-befintliga segmentkoder, se flödesplanen i marginalen. Färdigställ följande assemblerprogram.

```
; Symbolfält          Mnemonic/direktiv    Operand
DIPSWITCH:            EQU                  $FC
SEGMENT7:             EQU                  $FB
SEG_ERROR             EQU

                      ORG                  $20
DisplaySegE:
DisplaySegE_1:

DisplaySegE_2:
DisplaySegE_3:
                      JMP                  DisplaySegE_1

Segmentkod:           FCB
                      FCB
```

- Assemblera, testa och verifiera att programsekvensen fungerar korrekt.

16.2.5 Rinnande ljus, fördröjning

I detta avsnitt ska vi skapa ett ”rinnande ljus”, och samtidigt se exempel på hur exekveringshastigheten påverkar funktion av en programsekvens.

Uppgift 16.10

Flödesdiagrammet i marginalen visar en programsekvens som åstadkommer ett "rinnande ljus" på en ljusdisdiodramp.

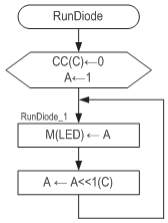

Flödesplan

- Komplettera följande ofullständiga programsekvens som en direkt implementering av flödesdiagrammet i marginalen. Spara programsekvensen i filen `RunDiode.sflisp`.

```
; Symbolfält          Mnemonic/direktiv    Operand
LED:                  EQU                  $FB

                      ORG                  $20
RunDiode:

RunDiode_1:

                      JMP                  RunDiode_1
```

- Assemblera filen, rätta eventuell fel.
- Anslut ljusdiodrampen till adress FB_{16}.
- Kontrollera programsekvensen med simulatorns funktion run, ljusdioderna ska nu tändas en efter en från höger till vänster och ge illusionen av ett "rinnande ljus". Kontrollera programmets funktion och rätta eventuella fel.
- Prova nu även programexekvering i högre hastighet (klicka på step för att ändra hastigheten). Det "rinnande ljuset" ersätts då av ett flimmer på ljusdioderna.

Eftersom snabb exekvering ger intrycket av att samtliga dioder flimrar, beroende på att dioderna tänds och släcks i allt för högt tempo, behöver vi fördröja programexekveringen mellan det att en diod tänds och släcks. En sådan fördröjning är lämplig att utföra i form av en *subrutin*.

16.2.7 Subrutiner

Det är vanligt att man försöker organisera ett program i olika *funktioner* (*procedurer*) eller som vi vanligtvis, då det gäller assemblerspråk, kallar det *subrutiner*. FLIS-processorn tillhandahåller instruktionerna `JSR`, `BSR` och `RTS` för att underlätta modularisering av program genom användande av subrutiner.

En subrutin karakteriseras av att den har ett *inträde* och ett *utträde*. Inträdet anges oftast genom att man placerar en symbol i symbolfältet. Utträdet, dvs. ”åter från subrutin” specificeras av en speciell maskininstruktion, `RTS`.

Operanden för `JSR` är en subrutins inträde. Denna kan anges med flera olika adresseringssätt, men det vanligaste är en symbolisk adress.

JSR-instruktionen utför två väsentliga operationer:
- adressen till nästa instruktion sparas på stacken
- programräknaren initieras med adressen till subrutinen.

RTS-instruktionen utför operationen:
- adressen till nästa instruktion återställs från stacken.

Stackpekaren, register `SP`, måste alltså ha initierats med en lämplig adress innan `JSR` används. För detta måste man dessuom först ha avdelat en lämplig del av minnet för stackanvändningen.

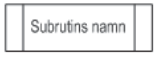

Flödesplansymbol för subrutin

I följande figur, som delvis beskriver adressrummet i FLISP (en fullständig beskrivning finns i *appendix E*), visar hur 16 bytes har reserverats för stackanvändning (adresser 10_{16}–$1F_{16}$), ytterligare 16 bytes reserverats för data (adresser 0–F_{16}) och utrymme för programkod börjar på adress 20_{16}.

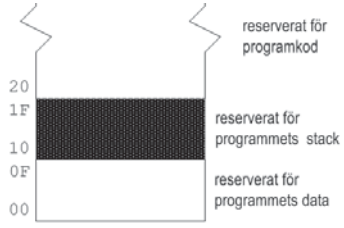

Figur 16.2 Minnesanvändning i FLISP

För att initiera stackpekaren används då lämpligen instruktionen:

```
LDSP #$20
```

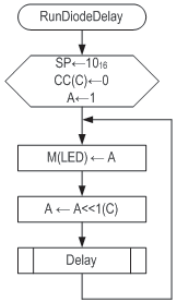

Vi utformar nu ett nytt huvudprogram RunDiodeDelay för användning tillsammans med en subrutin som vi kallar Delay. Flödesplanerna för den föregående och den nya lösningen visas i marginalen.

Då vi utformar subrutinen Delay, måste vi också ta hänsyn till själva huvudprogrammet. Av flödesplanen framgår tydligt att såväl register A som C-flaggan i register CC används i huvudprogrammet. Deras innehåll måste därför bevaras över anropet till subrutinen Delay.

Följaktligen måste subrutinen Delay spara dessa registerinnehåll innan de används, för att avslutningsvis återställs dem.

Stacken används också för att tillfälligt spara registerinnehåll i sådana här fall. Instruktionerna PSH (*PuSH register*) respektive PUL (*PULl register*) används för detta ändamål.

Uppgift 16.11

Flödesdiagrammet i marginalen visar en subrutin Delay.

Komplettera följande ofullständiga programsekvens av det modifierade huvudprogrammet tillsammans med subrutinen. Spara programmet i filen `RunDiodeDelay.sflisp`.

```
; Symbolfält            Mnemonic/direktiv   Operand
LED:                    EQU                 $FB

                        ORG                 $20
RunDiodeDelay:

RunDiodeDelay_1:

                        JSR                 Delay
                        JMP                 RunDiodeDelay_1

Delay:                  PSHA
                        PSHC

Delay_1:

                        PULC
                        PULA
                        RTS
```

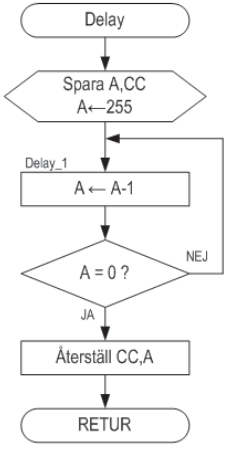

Flödesplan för subrutinen 'Delay'

- Assemblera filen, rätta eventuella fel.
- Anslut ljusdiodrampen till adress FB_{16}.
- Kontrollera programsekvensen med simulatorns största exekveringshastighet. Ljusdioderna ska nu tändas en efter en från höger till vänster och ge illusionen av ett "rinnande ljus". Kontrollera programmets funktion och rätta eventuella fel.

16.2.8 Terminal, parametrar och returvärden

En *terminal* är en kombinerad in- utmatningsenhet för inmatning av ASCII-tecken från ett tangentbord och utmatning av ASCII-tecken till en bildskärm. I detta avsnitt använder vi FLISP-simulatorns termin al för att dels illustrera enkel parameteröverföring till och från subrutiner, dels för att visa hur du kan använda *brytpunkter* då du testar ett program.

FLISP-simulatorns terminal

Terminalen ansluts till två portar samtidigt, en utport och en inport. Ett tecken som matas in i terminalens fönster (svart) blir tillgängligt på terminalens inport, adress FC_{16}. Tecknet finns kvar tills det kvitterats genom att 0 skrivs till terminalens utport, adress FB_{16}.

Tecken matas ut till terminalens fönster genom att ett 7-bitars ASCII-tecken ($1\text{-}7F_{16}$) skrivs till utporten. För en fullständig beskrivning av ASCII-koderna, se *appendix G*.

Parametrar och returvärden i register

För att ge en så enkel användning av terminalen som möjligt definierar vi två olika subrutiner:

- TerminalOut, skriver ett tecken till terminalens bildskärm.
- TerminalIn, läser ett tecken från terminalens tangentbord.

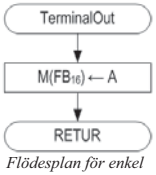

Flödesplan för enkel utmatningsrutin

Register A kan användas för att rymma ett enstaka 7-bitars ASCII-tecken. En lämplig konvention är då att överföra tecknen till TerminalOut respektive från TerminalIn via register A. Utmatningsrutinen kan då beskrivas på följande sätt (se även flödesplanen i marginalen).

```
; subrutin TerminalOut
; Skriver ett ASCII-tecken till terminalens bildskärm
; Parametrar: Register A, tecken som ska skrivas
```

Uppgift 16.12

Vi kan använda subrutinen för en programsekvens som matar ut en textsträng till terminalen. Ett nytt assemblerdirektiv kommer då till användning:

```
FCS  "ascii text"   ; Form Constant String
```

Med direktivets hjälp skapar vi alltså en sträng med ASCII-tecken i minnet. För att markera strängens slut är det brukligt att placera 0 efter ascii-tecknen. Skapa en ny källtextfil `HelloWorld.sflisp`, implementera programsekvensen enligt flödesdiagrammet.

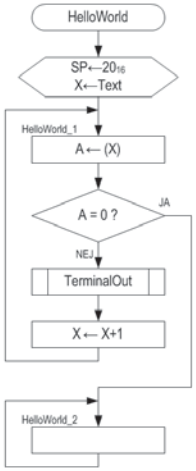

Flödesplan för programsekvens som matar ut en textsträng

```
; Symbolfält          Mnemonic/direktiv   Operand
                      ORG                 $20
HelloWorld:           LDSP                #$20
                      LDX                 #Text
HelloWorld_1:
HelloWorld_2:
TerminalOut:
Text:                 FCS                 "Hello World"
                      FCB                 0
```


Då terminalfönstret är aktivt skickas tecken från tangentbordet till terminalen. Tecknet placeras i en intern buffert och blir tillgängligt för ett program.

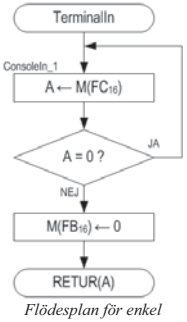

Flödesplan för enkel inmatningsrutin

Subrutinen TerminalIn, undersöker om det finns något tecken i bufferten. Om bufferten är tom innehåller den tecknet 0; om en tangent tryckts ned innehåller bufferten ASCII-tecknet för tangenten. För att indikera för terminalen att tecknet tagits om hand måste det kvitteras genom att 0 skrivs till terminalens utport.

```
; subrutin TerminalIn
; Läser ett ASCII-tecken från terminalens tangentbord
; Returvärde: Register A, tecken som lästs från
; tangentbordet
```

Subrutinen TerminalIn "väntar" alltså på att en tangent trycks ned, kvitterar ASCII-tecknet och returnerar sedan koden för den nedtryckta tangenten.

Uppgift 16.13

För att kontrollera funktionen skapar vi ett enkelt testprogram, Echo, som kontinuerligt läser ett tecken från terminalens tangentbord för att därefter skriva samma tecken till terminalens bildskärm. Färdigställ följande programsekvens och implementera den i filen `Echo.sflisp`, vi testar den i nästa uppgift.

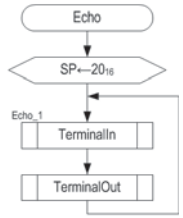

Flödesplan för test av inmatningsrutin

```
; Symbolfält          Mnemonic/direktiv   Operand
                      ORG                 $20
Echo:
Echo_1:
TerminalIn:
TerminalOut:
```

Brytpunkter

En *brytpunkt* kan sättas på på en adress i programmet som innehåller en operationskod. Då simulatorn ska utföra instruktionen och upptäcker att dess adress överensstämmer med någon brytpunkt stoppas i stället exekveringen. Detta ger dig ett bekvämt sätt att exekvera programmet tills något villkor är uppfyllt eller helt enkelt till någon speciell subrutin, där du sedan kan undersöka programexekveringen i detalj.

Brytpunkter kan sättas på någon adress med användning av brytpunktstabellen. För att bestämma vilken adress brytpunkten ska placeras på är det lämpligt att använda den listfil som skapas vid assembleringen.

Lägg till en brytpunkt genom att högerklicka på en rad i programfönstret.

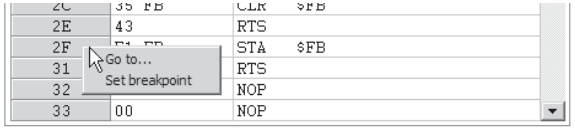

Två alternativ ges nu, antingen en tillfällig brytpunkt, Go to..., eller en permanent brytpunkt (Set breakpoint). Den tillfälliga brytpunkten använder du då du vill stoppa programmet *en gång* vid denna punkt. Permanent brytpunkt används då programmet ska stoppas *varje gång* programmet når denna adress.

En brytpunkt illustreras genom att raden får en röd bakgrund, för en tillfllig brytpunkt är texten svart, för en permanent brytpunkt är texten vit.

För att ta bort en permanent brytpunkt högerklickar du på den uppmärkta raden och väljer Remove breakpoint.

Bekanta dig snabbt med brytpunktsfunktionerna innan du utför nästa uppgift.

Uppgift 16.14

- Assemblera filen `Echo.sflisp`.
- Ladda programmet till simulatorn.
- Anslut terminalen till portarna.
- Öppna listfilen `Echo.lst` och lokalisera subrutinen TerminalOut, använd monitorns programsektion och sätt en brytpunkt på adressen till subrutinens första instruktion.
- Starta programmet, aktivera (klicka i) terminalfönstret och skriv in tecknet ’b’. Programmet ska nu stanna på den första instruktionen i TerminalOut. Fortsätt med att stega instruktionsvis och kontrollera att tecknet ’b’ nu också skrivs till terminalens bildskärm.
- Ta bort brytpunkten och starta programmet igen, skriv några godtyckliga tecken och kontrollera att de skrivs ut korrekt.
- Prova också med att sätta ut en tillfällig brytpunkt, dvs. Go to....

16.2.10 Tangentbord

KEYPAD är ett enkelt tangentbord med 16 tangenter och lämpar sig för inmatning av numeriska värden till ett program. Tangentbordet måste avkodas programvarumässigt, till skillnad från terminalens tangentbord som genererar ASCII-tecken.

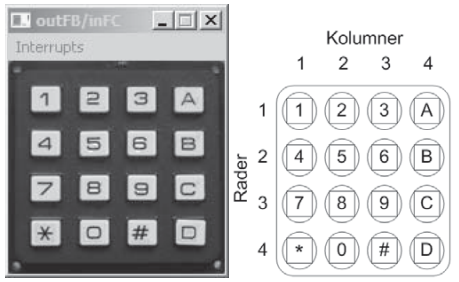

Tangentbordet kan också konfigureras för att generera *avbrott*, men detta återkommer vi till i nästa avsnitt.

Tangentbordet är organiserat i rader och kolumner. Raderna har anslutits till bit 4 t.o.m bit 7 i utporten på adress FC_{16}. Kolumnerna är anslutna till bit 0 t.o.m bit 3 hos inporten på adress FB_{16}.

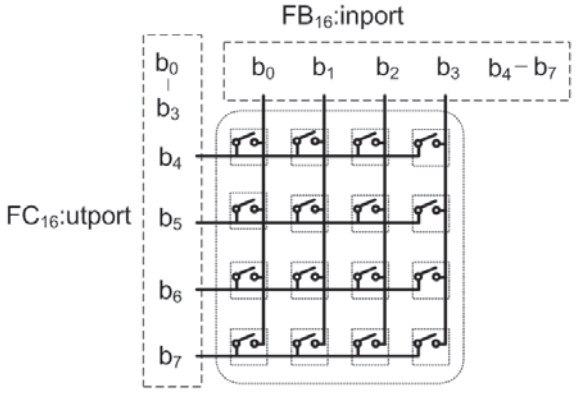

För att känna av en tangentnedtryckning måste någon rad i utporten aktiveras. Genom att sätta någon bit till '1' aktiveras motsvarande rad.

Efter att en rad aktiverats kan kolumnerna läsas av från inporten. En tangents omkopplarfunktion är sluten då tangenten trycks ned och öppen då tangenten släpps upp. Om någon rad aktiverats och någon av kolumnerna har logikvärdet '1' betyder detta därför att tangenten i motsvarande kolumn är nedtryckt (det kan vara fler än en tangent). Om ingen tangent är nedtryckt så läses endast ettor från kolumnerna.

Med vetskap om vilken rad som aktiverats och vilken kolumn som ger indikation ('0') vet vi den nedtryckta tangentens position och kan därför också bestämma dess tangentkod.

Uppgift 16.15

Undersök tangentbordets funktion.

1. Anslut enheten KEYPAD.

2. Ställ in adressen FB_{16} och värdet 10_{16} hos FLISP-simulatorn.

3. ”Tryck ned” (klicka en gång) på tangentbordets första tangent och observera hur värdet på inporten ändras. Klicka ytterligare en gång för att ”släppa upp” tangenten.

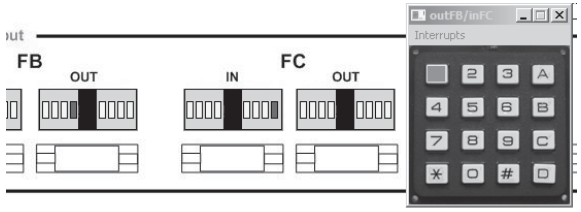

4. Upprepa förfarandet, aktivera andra rader och tryck ned tangenter i andra kolumner.

För att avgöra om en tangent är nedtryckt avsöks tangentbordet rad för rad, dvs. en rad aktiveras och kolumnerna läses av. Om en nedtryckt tangent upptäcks, ska den avkodas och dess tangentkod bestämmas. Om ingen tangent är nedtryckt ska en felkod, i detta fall FF_{16}, ange just detta. Följande algoritm kan användas för en sådan funktion:

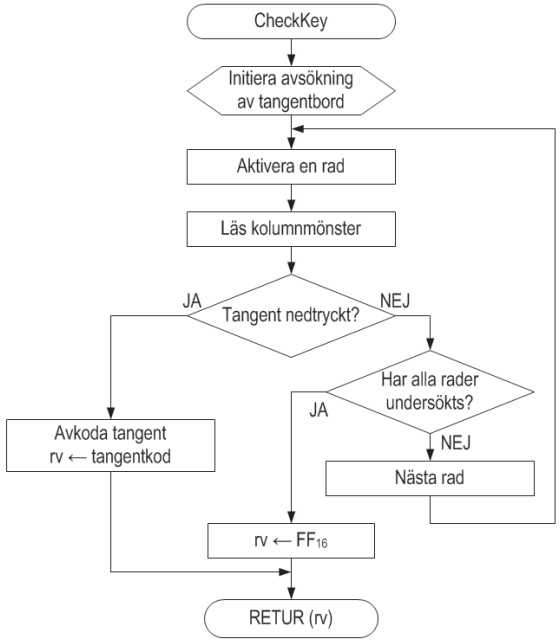

Uppgift 16.16

Skapa en ny källtext, `CheckKey.sflisp` och implementera CheckKey enligt flödesplanen. Testa med ett enkelt program enligt följande:

```
; Symbolfält            Mnemonic/       Operand
                        direktiv
                        ORG             $20
TestCheckKey:           LDSP            #$20
TestCheckKey_1:         JSR             CheckKey
                        JMP             TestCheckKey_1
CheckKey:               LDA             #$10            ;bitmönster rad 1
CheckKey_1:             STA             $FB             ;aktivera (nästa) rad
                        LDY             $FC             ;läs kolumner
                                                        ;om nedtryckt,avkoda
                                                        ;nästa rad
                                                        ;om fler, nästa rad
                                                        ;alla genomsökta
                                                        ;ingen nedtryckt
CheckKey_2:             LSRA                            ;tangent nedtryckt...
                        LSRA                            ;skifta radmönster till
                        LSRA                            ;låg nybble
                        LSRA
                        LSRA                            ;.. omvandla radmönster..
                        CMPA            #4              ;.. till radoffset...
                        BNE             CheckKey_3      ;.. 0,1,2,3
                        SUBA            #1
CheckKey_3:                                             ; multiplicera radoffset..
                                                        ; med 4 och spara ..
                        PSHA                            ; .. på stacken
                                                        ; kopiera Y till A
                                                        ; via stacken
                                                        ; översätt kolumnmönster
                                                        ; till kolumnoffset

CheckKey_4:                                             ; bestäm tangentoffset
                                                        ; som (radoffset*4)+
                                                        ; kolumnoffset
                                                        ; balansera stacken
                        RTS

KeyCode:                FCB             1,2,3,$A,4,5,6,$B,7,8,9,$C,$F,0,$E,$D
```

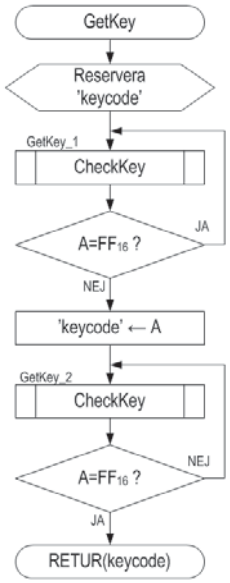

Flödesplan för tangentbordsrutin 'GetKey'

Flödesdiagrammet i marginalen visar funktionen GetKey som utformats så att den väntar tills en tangent tryckts ned, därefter väntar till tangenten släpps upp och slutligen returnerar den nedtryckta tangentens värde.

Lokala variabler

Register A måste här användas både för att undersöka nedtryckt och uppsläppt tangent eftersom registret används för returvärdet från CheckKey. Själva tangentkoden, som ju läses samtidigt som programsekvensen detekterar en nedtryckt tangent måste därför sparas på något annat sätt. En möjlighet är att först reservera utrymme på stacken och sedan använda denna plats för tillfällig lagring av den nedtryckta tangentens kod. Då tangenten släppts upp igen kan tangentkoden återställas från stacken och returneras i register A.

Instruktionen `LEASP -1,SP` kan användas för att minska stackpekaren med 1, dvs. reservera 1 byte minnesutrymme. Adressen till detta minnesutrymme, dvs. 0,SP, kallar vi symboliskt för keycode.

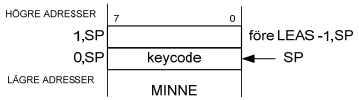

Flödesplanen i marginalen beskriver en tangentbordsrutinen GetKey där följande instruktioner är lämpliga för hantering av den lokala variabeln keycode:

"Reservera keycode"
```
LEASP -1,SP
```
"keycode←A"
```
STA   0,SP
```
"RETUR(keycode)"
```
LDA   0,SP ; återställ 'keycode' från stack till register A
LEASP 1,SP ; återställ stackpekare
RTS        ; återgå från subrutin
```

Vi konstruerar nu subrutinen GetKey.

Uppgift 16.17

Skapa en ny källtext, `TestGetKey.sflisp` och implementera GetKey enligt flödesplanen. Testa med ett enkelt program på samma sätt som tidigare.:

Uppgift 16.18

I denna uppgift ska du konstruera ett program DisplayKbd som visar den sist nedtryckta tangenten som en hexadecimal siffra på en sjusegmentsindikator.

Decimal siffra	Sju-segmentskod		
	Binär kod	Binär form	Hex form
0	0000	0111 0111	3F
1	0001		
2	0010	0101 1011	5B
3	0011		
4	0100		
5	0101		
6	0110		
7	0111		
8	1000		
9	1001		
A	1010		
B	1011		
C	1100		
D	1101		
E	1110		
F	1111		

Programmet ska delas upp i

- huvudprogram DisplayKbd.
- subrutin för tangentbordsinmatning, GetKey enligt föregående uppgift.
- subrutin för utmatning av hexadecimal siffra ($0..F_{16}$) på en sjusegmentsindikator DispSeg7; jämför med Uppgift 16.9.

För DispSeg7 gäller att rutinen anropas med det hexadecimala värdet (tangentkoden) i register A. Alla möjliga tangentkoder ska kunna visas och det behövs därför ingen felkontroll.

- Skapa en ny källtextfil `DisplayKbd.sflisp`. Återanvänd kod från tidigare uppgifter. Börja sedan med att komplettera segmentskodtabellen med giltiga sjusegmentskoder för de hexadecimala värdena A_{16} till och med F_{16}.
- Utforma huvudprogrammet enligt flödesdiagrammet i marginalen och färdigställ enligt följande.

```
; Symbolfält          Mnemonic/direktiv   Operand
SEGMENT7:             EQU                 $FC

                      ORG                 $20
DisplayKbd:
DisplayKbd_1:

                      JMP                 DisplayKbd_1

GetKey:               ...                 enligt tidigare...

DispSeg7:


                      RTS
Segmentkod:           FCB
                      FCB
                      FCB
```

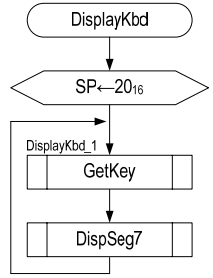

Flödesplan för 'DisplayKbd'

- Kontrollera att programmet fungerar som avsett.

16.2.12 Avbrott

FLISP initieras för avbrott genom att:

- Stackpekare initieras.
- En avbrottsrutin, speciellt konstruerad för den avbrottsgenererande enheten, konstrueras.
- Avbrottsvektorn, dvs. adress FD_{16}, initieras med adressen till denna avbrottsrutinen.
- Processorns avbrottsmask, dvs. I-flaggan i CC-registret, nollställs så att processorn accepterar ett avbrott då detta aktiveras.

Uppgift 16.19

I denna uppgift ska du konstruera en enkel applikation för användning av avbrott.

- En DIPSWITCH ska anslutas till adress FC_{16} och två indikatorer ska anslutas, HEXDISPLAY_1 till adress FB_{16} och HEXDISPLAY_2 till adress FC_{16}.
- Huvudprogrammet ska konstrueras som en ”räknare” som hela tiden räknar upp värdet hos HEXDISPLAY_2.
- En avbrottsrutin ska läsa data från omkopplaren och skriva värdet till HEXDISPLAY_1.

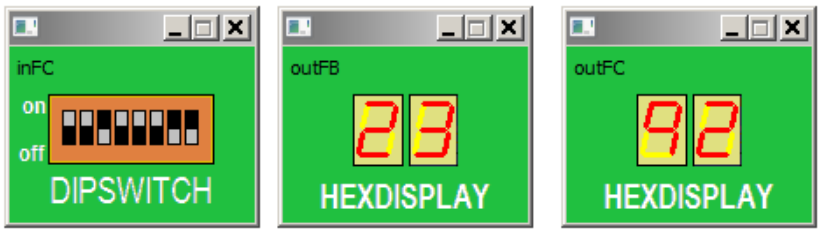

- Skapa en källtextfil `FlispIRQ.sflisp`, implementera applikationen.

```
; Symbolfält          Mnemonic/direktiv   Operand
DIPSWITCH:            EQU                 $FC
HEXDISPLAY_1:         EQU                 $FB
HEXDISPLAY_2:         EQU                 $FC
                      ORG                 $20
FlispIRQ:
FlispIRQ_1:
AtIrq:
                      RTI
```

För att testa funktionen använder vi en inbyggd simulatorfunktion för att generera avbrottsignalen IRQ.

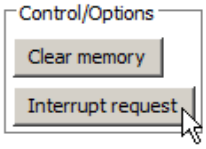

Avbrottet aktiveras genom att du klickar på Interrupt request i monitorfönstret.

Då FLISP detekterar avbrottet lyser dioden Request.

Då FLISP startar avbrottshanteringen tänds dioden Acknowledge, samtidigt släcks dioden Request.

Avbrottet deaktiveras då simulatorn utför instruktionen `RTI`.

Testa programmet på följande sätt:

- Stega ett antal instruktioner så att initieringar i huvudprogrammet har utförts några värden skrivits till HEXDISPLAY_2.
- Generera ett avbrott genom att klicka på interrupt request. Observera att dioden interrupt pending ännu inte påverkas; det sker först då nästa instruktion ska utföras (flanktriggad IRQ).
- Stega nästa instruktion, observera hur avbrottshantering inleds och indikatordioden tänds. Stega igenom avbrottsrutinen och notera hur indikatordioden släcks då `RTI` utförs.

Globala variabler

Överföring av data mellan avbrottsrutin och huvudprogram måste ske via ett delat (”globalt”) minnesutrymme. Utrymme för globala variabler skapas med assemblerdirektivet

```
RMB    <antal>    ; Reserve memory bytes
```

där <antal> anger hur många bytes som ska reserveras.

För att exempelvis definiera och reservera utrymme för en global variabel count som upptar 1 byte, skriver vi:

```
count:   RMB    1
```

Vi kan sedan använda denna för att kommunicera data mellan avbrottsrutinen och huvudprogrammet.

Avbrott från yttre enhet

Avbrottsignaler från flera olika avbrottskällor kan kopplas till samma avbrottsingång under förutsättning att man, programvarumässigt, kan skilja dem åt.

Modulen ”IRQ FlipFlop” innehåller tre olika D-vippor. Vippa 1 och 3 styrs av enkla omkopplare, medan vippa 2 styrs av en annan (icke synlig) astabil vippa som genererar en klocksignal med frekvenserna 10 eller 100 Hz. vars utgångar kopplas till ett statusregister i modulen. (Anm. felritat i RC-2 versionen av simulatorn.

Summasignalen av dessa kopplas vidare till FLISP:s avbrottsingång via omkopplaren Enable/Disable. Till höger om omkopplaren finns en indikatordiod som visar den avbrottsignal som kopplats till FLISP-datorn. Till vänster om denna finns en omkopplare som används för att återställa alla avbrottsignaler i modulen.

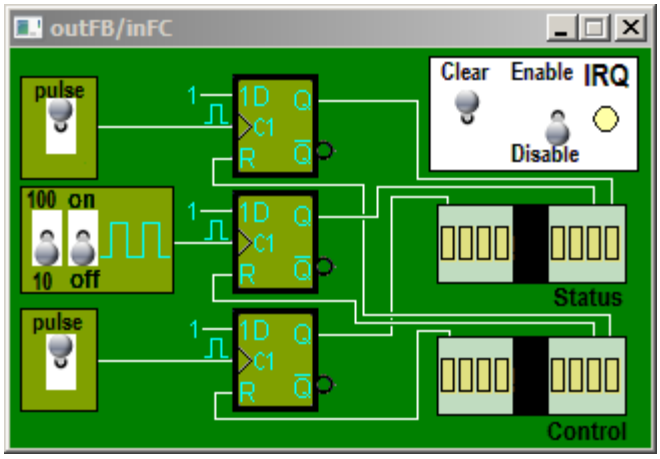

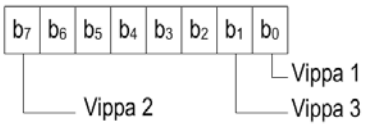

Vippa 1 och 3 anslutna till omkopplare
Vippa 2 ansluten till astabil vippa

Då något avbrott aktiverats med en omkopplare eller från den astabila vippan sätts också motsvarande bit i statusregistret anslutet till adress FC_{16}, till 1.

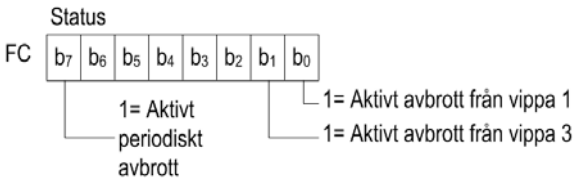

För att återställa avbrottsignalen krävs att motsvarande bit i kontrollregistret (adress FB_{16}) sätts till 1 och därefter återställs till 0.

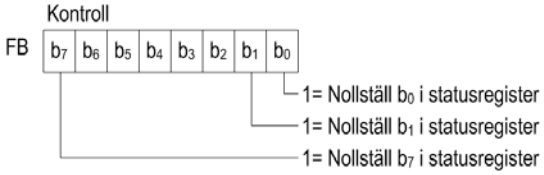

Uppgift 16.20

I denna uppgift använder du modulen IRQFlipFlop tillsammans med en Bargraph.

Vi har ett huvudprogram som kontinuerligt skriver ut värdet av en global variabel, till en Bargraph. Konstruera en avbrottsrutin, där en puls från vippa 1 ökar den globala variabelns värde med 1. En puls från vippa 3 nollställer variabeln.

- Skapa en ny källtextfil `FlipFlopIRQ.sflisp`.
- Implementera avbrottsrutinen IRQ_Service enligt anvisningarna.

```
; Symbolfält        Mnemonic / direktiv   Operand
BAR                 EQU     $FC
STATUS              EQU     $FC
CTRL                EQU     $FB
                    ORG     $20
start:
main:               LDA     count
                    STA     BAR
                    BRA     main
IRQ_Service:                              ;läs status
                                          ; Vippa 1?
                                          ; Nej, kontrollera Vippa 3
                                          ; inkrementera global variabel
                                          ; återställ avbrott från vippa 1
                    BRA     IRQ_EX
IRQ_Service2:                             ; Vippa 3
                                          ; Nej, klar
                                          ; nollställ global variabel
                                          ; återställ avbrott från vippa 2
IRQ_EX:             CLR     CTRL          ; Återställ ACK-signal
                    RTI
                    ORG     $FD           ; Vektor "Interrupt request"
                    FCB     IRQ_Service
                    ORG     0
count:              RMB     1
```

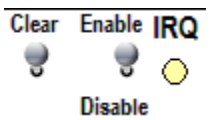

Kontrollera funktionen och rätta eventuella fel. Innan du startar programmet kontrollera att: Omkopplare Enable är tillslagen och att det inte finns någon aktiv avbrottsbegäran.